

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»

РЕЗУЛЬТАТИ ОНЛАЙН ОПИТУВАННЯ
ГОТОВНІСТЬ І ПОТРЕБИ ВЧИТЕЛІВ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ
ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ ТА ІКТ В УМОВАХ ВІЙНИ: 2023
АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

КИЇВ - 2023

УДК 378.046.4 /50.009:005.]:004.77

РЕЗ 34

*Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту цифровізації освіти НАПН України
(протокол № 10 від 10. 07.2023 р.)*

Рецензенти:

Лук'янова Л.Б.

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
заслужений діяч науки і техніки України, директор Інституту педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України

Пінчук О.П.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступниця
директора Інституту цифровізації освіти НАПН України

РЕЗ 34 Результати онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах війни: 2023». Аналітичний звіт/ О.Овчарук, І.Іванюк, О.Гриценчук [та ін.]; за заг.ред. О.Овчарук. – Київ : ІЦО НАПН України. 2023. – 81 с.

ISBN 978-617-8330-00-2

Представлено аналіз результатів всеукраїнського онлайн-опитування, проведеного спільно вченими Інституту цифровізації освіти НАПН України та Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» у період з 13 березня до 13 квітня 2023 р., з метою виявлення громадської думки освітян щодо готовності до використання онлайн-засобів та інструментів для забезпечення дистанційного навчання учнів, визначенню освітніх ресурсів, електронних засобів навчання, що користуються найбільшим попитом серед вчителів, та виявлення рівня їхньої цифрової компетентності. Наведено узагальнені дані результатів самооцінювання педагогічними працівниками цифрової компетентності. Надано висновки та рекомендації, що сприятимуть ефективному використанню результатів опитування органами управління освітою, закладами та установами з підвищення кваліфікації вчителів, закладами загальної середньої освіти, науковими установами та іншими зацікавленими сторонами під час організації та здійсненні заходів, спрямованих на розвиток цифрового освітнього середовища навчання школярів та розв'язання кризових ситуацій, спричинених війною.

ISBN 978-617-8330-00-2

© Інститут цифровізації освіти НАПН України, 2023
© Овчарук О. В., Іванюк І. В., Гриценчук О.О., Кравчина О.Є., Малицька І.Д., 2023

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО ВІД ІНСТИТУТУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ	4
ВСТУПНЕ СЛОВО ВІД ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»	5
ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ	6
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	13
Блок I. Загальні відомості про учасників	13
Блок II. Організація дистанційного навчання на практиці	18
Блок III. Визначення потреб вчителів у здійсненні дистанційного навчання та підвищенні фахового рівня	26
Блок IV. Цифрова компетентність вчителя	32
Блок V. Особливості дистанційного навчання в умовах війни	49
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	66
РЕКОМЕНДАЦІЇ	73
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	78
ПОДЯКА	80

Шановні освітяни!

Освіта сьогодні стоїть на передовій лінії розвитку українського суспільства! Вчителі, педагогічні працівники долають перешкоди, спричинені воєнним станом в країні, щоб навчати молоде покоління та формувати українську державу. Педагоги сьогодні потребують підтримки та уваги

суспільства, сприяння у вирішенні питань організації освітнього процесу. Усі вони сьогодні широко застосовують інформаційно-комунікаційні технології для проведення занять з учнями та студентами.

Дослідження, що представлено у цьому звіті, актуалізувало питання потреб та проблем, а також готовності вчителів використовувати цифрові засоби та інформаційно-комунікаційні технології для організації навчального процесу. Вже третій рік поспіль Інститут цифровізації освіти звертається до педагогів України для визначення їхньої думки. Ми опитали 42 708 педагогів цього року, значний загальний фахівців, що дало змогу одержати від безпосередніх організаторів і учасників освітнього процесу вагому інформацію для формування перспективної тематики науково-педагогічних досліджень з проблем використання ІКТ та покращення процесів цифровізації освіти в Україні!

Закликаємо всю освітню спільноту та широку громадськість враховувати думку вчителів, сприяти їхньому фаховому зростанню та успішній реалізації освітньої реформи НУШ!

Олег Спірін

*Директор Інституту цифровізації освіти НАПН України, м. Київ,
доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
Заслужений діяч науки і техніки України*

Шановні педагоги!

Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» всебічно підтримує вчителів, надає науково-методологічний супровід освітнього процесу, з розумінням ставиться до складнощів, які стоять сьогодні перед системою освіти України.

Починаючи з карантинних умов роботи закладів освіти та сьогодні, під час широкомасштабного вторгнення рф в Україну, вчителі продовжують сумлінно виконувати завдання, що стоять перед ними. Розуміємо, що активне використання цифрових засобів та ІКТ є необхідністю для організації освітнього процесу в умовах сьогодення.

Громадська думка педагогів є важливим джерелом інформації про сучасний стан освіти. Тому ми представляємо результати опитування думок педагогічної спільноти щодо того, як вони використовують ІКТ, чого потребують, що планують на майбутнє. Це дослідження є джерелом інформації для освітніх політиків, освітян, науковців, всіх зацікавлених осіб у вирішенні нагальних проблем розбудови української освіти сьогодні.

Разом до Перемоги!

Олена Дубовик

*Заступник директора ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», м. Київ,
Заслужений працівник освіти України*

ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

Онлайн опитування освітян «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах війни: 2023» організовано у період з **13 березня до 13 квітня 2023 року** спільно Інститутом цифровізації освіти (ІЦО) НАПН України та Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» (ІМЗО).

Онлайн опитування було спрямоване на виявлення громадської думки освітян щодо готовності до ефективного використання онлайн-засобів та інструментів для забезпечення дистанційного навчання учнів, визначенню освітніх веб-орієнтованих ресурсів і цифрових засобів навчання, що користуються найбільшим попитом серед вчителів в умовах війни, а також на виявлення рівня їхньої цифрової компетентності. Опитування здійснено з метою оцінки ситуації, що склалась під час війни, а також для надання відповідних рекомендацій зацікавленим сторонам.

Анкета «Готовність та потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах війни: 2023» була розміщена у хмарному сховищі, лінк/посилання на неї поширювалося через різні інформаційні канали, серед яких:

- ❖ FB Сторінка «Відділ компаративістики інформаційно-освітніх інновацій» - <https://www.facebook.com/pg/compareed/>
- ❖ FB Сторінка «Відділ відкритих освітньо-наукових інформаційних систем» - <https://www.facebook.com/profile.php?id=100063249546923;>
- ❖ Група у FB «Компаративістика та ІКТ в освіті» - <https://www.facebook.com/groups/368354683577026>
- ❖ Сторінка новин ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» - <https://imzo.gov.ua/2023/03/16/onlayn-opytuvannia-vchyteliv-hotovnist-ta-potreby-vchyteliv-shchodo-vykorystannia-tsyfrovykh-zasobiv-ta-ikt-v-umovakh-viyny-2023/>
- ❖ Освітній портал «Знайшов» для учнів, батьків та вчителів - <https://znayshov.com/News/Details/onlain-opytuvannia-vchyteliv-hotovnist-ta-potreby-vchyteliv-shchodo-vykorystanni-a-tsyfrovykh-zasobiv>
- ❖ Сторінка Харківської академії неперервної освіти - <https://edu-post-diploma.kharkov.ua/?news>
- ❖ Сторінка Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. К. Д. Ушинського - <https://choippo.edu.ua/?p=41090>
- ❖ Сторінка Психологічної служби системи НАПН України - <https://www.facebook.com/groups/psyua/posts/1823786687796530/>
- ❖ Сторінки обласних, міських та районних відділів освіти, центри професійного розвитку
- ❖ Розсилання через електронну пошту на адреси ЗЗСО та інших освітніх установ.

Попередні опитування освітян, що проводились ІЦО НАПН України спільно з ІМЗО у 2019, 2020, 2021, 2022 рр., висвітлювати актуальні на той час проблеми та потреби вчителів у здійсненні дистанційного/змішаного навчання у ЗЗСО.

Цьогорічне опитування здійснене, виходячи з необхідності виявлення готовності педагогів до ефективного використання онлайн-засобів та інструментів для забезпечення дистанційного навчання учнів, визначенню освітніх веб-орієнтованих ресурсів і цифрових засобів навчання, що користуються найбільшим попитом серед вчителів в умовах війни.

Широкомасштабна агресія РФ в Україні спричинила низку перешкод, з якими стикнулись вчителі та заклади освіти на шляху до надання освітніх послуг. За період російської війни вимушеними біженцями стали понад 750 тисяч учнів з України. З різних регіонів за кордон виїхали майже 672 тисячі учнів; всередині держави зафіксовано орієнтовно 87 тисяч школярів, які продовжують навчання у статусі тимчасово переміщених осіб. Досвід організації дистанційної форми навчання, отриманий протягом минулого та позаминулого року під час COVID-карантину, допоміг українській освітній системі швидко адаптуватися до нових реалій війни. Однак, під час воєнних дій значна кількість здобувачів освіти та педагогічних працівників мали травматичний стрес та як наслідок - посттравматичний синдром. Вони потребують психологічної підтримки із включенням їх у освітній процес (це - впровадження програм надання психологічної реабілітації, адаптації та підтримки дітям в умовах війни та повоєнний період; залучення та підготовка психологів; інформаційна підтримка тощо). Проблема освітніх втрат залишається не вирішеною та потребує детального вивчення.

Завданням цього опитування є виявлення громадської думки освітян щодо використання засобів ІКТ у 2023 році, виявлення стану їх готовності здійснювати дистанційне навчання та використовувати ІКТ, дослідження рівня їхньої цифрової компетентності. Частково, анкетування було спрямовано на виявлення психологічного стану та налаштування вчителів до здійснення освітнього процесу у воєнний період. З огляду на те, що військові дії в Україні продовжуються, опитування може допомогти розробити необхідні заходи для підтримки вчителів.

Проводячи опитування автори спирались на законодавчі акти, серед яких:

- Указ Президента України №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» та Указ Президента України №341/2022 від 17 травня 2022 року «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»;
- Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 22 травня 2022 р. та 21 квітня 2022;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2022 р № 711 «Про

початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні»;

- Закон України від 19 червня 2022 р. та № 2315-IX «Про внесення зміни до розділу Х “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про повну загальну середню освіту” щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану», що застосовується виключно під час дії правового режиму воєнного стану.

Терміни проведення. Опитування тривало з 13.03.2023 по 13.04.2023.

Географія. В онлайн-опитуванні взяли участь педагогічні працівники **всіх областей України**, в тому числі з підконтрольних уряду України областей, а також з тимчасово окупованих територій: Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, та м. Київ. Таким чином, географічно охоплено Схід, Захід, Південь, Північ і центр України.

Методи та інструменти дослідження. Використано кількісний метод дослідження – онлайн-опитування. Для онлайн-опитування педагогічних працівників використовувалась онлайн-анкета, створена за допомогою GoogleForms.

Змістова частина базувалася на питаннях анкети, 2021¹. та 2022² років щодо потреб вчителів та інших категорій освітян у здійсненні дистанційного навчання та підвищенні фахового рівня під час запровадження карантину, пов’язаного з поширенням в Україні вірусу COVID-19. Питання були вдосконалені, скориговані відповідно сучасних потреб освітнього процесу і змін у цифрових технологіях. До анкети було додано окремий блок запитань, що стосувався особливості організації дистанційного навчання під час війни в Україні.

Запитання онлайн-анкети були закритими, з варіантами відповідей, що стосувалось основних перешкод, з якими стикались педагогічні працівники для організації дистанційного та змішаного навчання в умовах війни. У закритих питаннях містився перелік варіантів відповідей, за якими респонденти обирали один або кілька варіантів відповідей.

Блок «Цифрова компетентність вчителя», що подається вже втретє в рамках опитування (2021, 2022, 2023 рр.), було уточнено та подано на основі

---

¹ Іванюк І. В., Овчарук О. В. Результати онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину: 2021» аналітичний звіт. Київ : ІІТЗН НАПН України. 2021. 55 с. <https://lib.iitta.gov.ua/724564/>

² Овчарук О. В., Іванюк І. В., Результати онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину: січень-лютий 2022» аналітичний звіт. Київ : ІЦО НАПН України. 2022. 53 с. <https://lib.iitta.gov.ua/730808/>

міжнародних рамкових документів, актуальних на момент створення анкети: Рамка цифрової компетентності для громадян та Рамка цифрової компетентності для освітян (DigComp 2.1: Digital Competence Framework for Citizens, DigCompEdu)³. Цей блок питань призначено для самооцінювання цифрової компетентності педагогічних працівників, здійснювалося відповідно рівнів, визначених Рамкою цифрової компетентності для громадян: *базовий користувач, незалежний користувач, професійний користувач*. Самооцінювання респондентів відбувалось у межах п'яти сфер цієї компетентності (DigComp 2.1): *інформація та цифрова грамотність, комунікація та співробітництво, створення цифрового контенту, безпека, вирішення проблем*. До анкети включено питання щодо використання педагогами ресурсів Всеукраїнської школи онлайн (ВШО), на яке було отримано 12 640 відповідей.

Блок «Особливості дистанційного навчання в умовах війни» було додано до анкети у 2023 році. Питання анкети стосувались дистанційного забезпечення освітнього процесу в умовах війни, особливостей роботи з внутрішньо переміщеними дітьми та біженцями, рівня підтримки вчителів від закладів освіти та адаптування до організації навчання під час відсутності нормальних умов у дистанційному режимі, їхньої стресостійкості та потреб, які виникли саме у 2023 році.

Вибірка. Для проведення онлайн-опитування педагогічних працівників використано *випадковий тип вибірки*. Під час опитування педагогічних працівників **42 708 респонденти** заповнили онлайн-форму анкети, серед них: **38 876 (91%) жінок і 3 824 (9%) чоловіків**. У дослідженні представлена не репрезентативна вибірка цільових груп. Заповнення онлайн-форми анкети відбувалось виключно за власним бажанням.

Анкета була оприлюднена на сторінках сайтів ІЦО НАПН України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», НАПН України, обласних, районних відділів освіти та інститутів підвищення кваліфікації вчителів, а також розіслана за попереднім списком розсилки на заклади післядипломної педагогічної освіти та управління освіти, поширена через соціальну мережу Фейсбук (Facebook) та Інстаграм (Instagram). Респонденти, були поінформовані щодо цілей дослідження. Опитування було анонімним та добровільним.

Підходи до аналізу. Аналіз та інтерпретація отриманих кількісних даних походилися з використанням методів описової статистики та математичної статистики, результати подані у вигляді діаграм та їх інтерпретацій, що скомпоновані за відповідними тематичними блоками. Для виявлення та

---

³ Stephanie Carretero, Riina Vuorikari, YvesPunie. DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use.- Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.– 48 p.

обрахування кількісних показників думок респондентів у блоці щодо особливостей організації навчання під час війни було використано 5-ти бальну шкалу Лайкерта. Процес аналізу та інтерпретації даних мав три фази:

- 1) уточнення категорій за блоками дослідження;
- 2) аналіз та інтерпретація отриманих даних;
- 3) репрезентація даних у звіті, формулювання висновків та надання рекомендацій.

Під час опитування було дотримано загальнонаукових підходів, викладених у «Положенні про порядок формування, проведення і контролю виконання наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок у Національній академії педагогічних наук України» (Додаток до постанови Президії НАПН України № 1-2/14-350 від 20 грудня 2018 р.).

За основу взято такі **підходи**:

- новизна та актуальність;
- відповідність пріоритетам державної політики та тематичним напрямкам наукових досліджень і науково-технічних розробок;
- практична корисність, можливість упровадження наданих рекомендацій та висновків;
- наявність попереднього досвіду та доробку науковців щодо виконання наукових досліджень.

Принципи проведення опитування, що сприяли отриманню достовірних даних:

- добровільність;
- анонімність і конфіденційність;
- відсутність адміністративного впливу;
- відкритість і доступність для вчителів (поширення через онлайн-спільноти, сторінки закладів післядипломної освіти та центрів професійного розвитку);
- відповідальність за надання відповідей;
- фокус на нагальних потребах та проблемах респондентів;
- наявність відкритих запитань для висловлення особистих ставлень до досліджуваних проблем;
- урахування умов, в яких знаходяться респонденти;
- дотримання професійної етики та ін.

Обмеження в організації опитування та чинники, що могли вплинути на його результати. У 2023 році в Україні триває широкомасштабна війна, що почалась із вторгнення РФ 24 лютого 2022 року на території України. Значна частина вчителів, інших педагогічних працівників та учнів перебувають у стані стресу та змушені адаптуватись до умов своїх регіонів, міст та сіл, які постійно знаходяться під

обстрілами, відключеннями електроенергії та потерпають від гуманітарної та екологічної криз.

Психологічні наслідки війни (посттравматичний стресовий розлад) вже позначаються на психічному стані українців щонайменше та триватимуть надалі. Це загрожує збільшенням кількості психічних порушень, зокрема в дітей; збільшуються випадки різних форм залежності, проблеми у сім'ях, економічні втрати через зростання числа громадян, які не можуть повноцінно працювати.

Вимушена тимчасова евакуація та переселення учнів і вчителів, втрата шкільної інфраструктури призводить до створення емоційної напруги на здобувачів освіти та їхні сім'ї, а також на вчителів, які змушені пристосовуватись до нових умов і водночас організовувати освітній процес. Зазначені обставини спричинили значні **освітні втрати** в Україні, а також вплинули на існуючі **освітні розриви**. Про ці явища почали активно говорити у світі під час карантинних обмежень COVID-19, коли потреба по-іншому організувати навчання спричинила кризи в багатьох освітніх системах світу⁴. У 2022 в Україні *освітні втрати поглибилися у зв'язку з війною*. Під освітніми втратами (англ., educational loss, learning losses) сьогодні розуміють відмінність між очікуваними та реальними результатами навчання. Вони *потребують вимірювання та постійного моніторингу* з боку держави та освітян. Подолання освітніх втрат сьогодні вбачається у переході на нові формати та методи навчання, додаткові заняття, літні школи, використання нових підходів, використання інструментів та засобів ІКТ та розбудову онлайн-платформ для учнів та вчителів для оптимізації освітнього процесу, який здійснюють вчителі.

До освітніх розривів (англ., educational gap, achievement gap) відносять різницю в рівні середніх результатів навчання між різними групами школярів, зумовлену сталими факторами: соціально-економічним статусом, гендером, регіоном проживання та ін. Такі розриви постійно відслідковуються, наприклад, програмою PISA, що організовують різні країни в рамках міжнародних порівняльних досліджень Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). За даними Комітетських слухань на тему: «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання» від 13 травня 2023 р., в Україні почалась робота над створенням Національної програми подолання освітніх втрат і освітніх розривів на рівні загальної середньої освіти, спричинених пандемією COVID-19 та повномасштабною війною⁵.

Автори дослідження пов'язують необхідність постійно відслідковувати готовність вчителів до використання ІКТ для організації освітнього процесу

⁴ Освітні втрати та освітні розриви: у чому різниця та як долати? (Освіторія, n.d.) URL: <https://osvitoria.media/experience/osvitni-vtraty-ta-osvitni-rozryvy-u-chomu-riznytsya-ta-yak-dolaty/>

⁵ Інформація про проведення Комітетських слухань на тему: «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання» (11 травня, 2023). URL: https://kno.rada.gov.ua/news/main_news/76133.html

та їхній рівень цифрової компетентності з важливістю вироблення рекомендацій для сприяння подолання освітніх втрат та розривів, спричинених останніми подіями в країні.

При підготовці цього дослідження до уваги були взяті актуальні та попередні опитування вчителів останніх років, що проводились як державними, так і громадськими організаціями, серед яких:

- Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році. Державна служба якості освіти. <https://sqe.gov.ua/diyalnist/monitoringovi-doslidzhennya/opituvannya-doslidzhennya-vivchennya-za-2023/> (у дослідженні взяли 150 шкіл з усіх областей України та було опитано директорів, вчителів, учнів та батьків)[3];
- ЗВІТ за результатами опитування учасників освітнього процесу (90 997 батьків учнів/учениць та 10 972 вчителів) щодо організації освітнього процесу в новому 2022/2023 навчальному році. Державна служба якості освіти. Zvit_SQEuа_Opituвання_onlain-oflain_2022-2023_navchalniy_rik.pdf (опитування батьків учнів/учениць та вчителів закладів загальної середньої освіти, щодо організації навчання з 01 вересня 2022 року) [5].
- Аналітична довідка щодо питань організації навчання у закладах фахової передвищої освіти у 2021/2022 навчальному році в умовах воєнного стану (за результатами онлайн-анкетування адміністрації закладів освіти). Державна служба якості освіти. Analitika_FPO_11.05.pdf (181 заклад фахової передвищої освіти)[2].
- Разом у класі. Діти з України у польських школах: Потенціали та виклики у розбудові полікультурної школи в контексті війни. Думка вчителів: Звіт про дослідження/Фонд «Школа з класом» (Польща)/Національна академія педагогічних наук(Київ). Педагогічна думка: Київ, 2023. 63 с., <https://lib.iitta.gov.ua/735459/> [12].

Укладачі онлайн анкети «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах війни: 2023» - наукові працівники відділу компаративістики інформаційно-освітніх інновацій Інституту цифровізації освіти НАПН України (Овчарук О.В., д.пед.н., проф.; Іванюк І.В., к.пед.н., ст.досл.; Гриценчук О.О., к.пед.н., ст.досл.; Кравчина О.Є.; Малицька І.Д.).

Опитування здійснено в рамках НД «Методика моніторингових досліджень ефективності інформаційно-цифрового середовища закладів загальної середньої освіти у контексті євроінтеграції України» (реєстраційний № 0123U100497), що виконується у ІЦО НАПН України протягом 2023-2025 років.

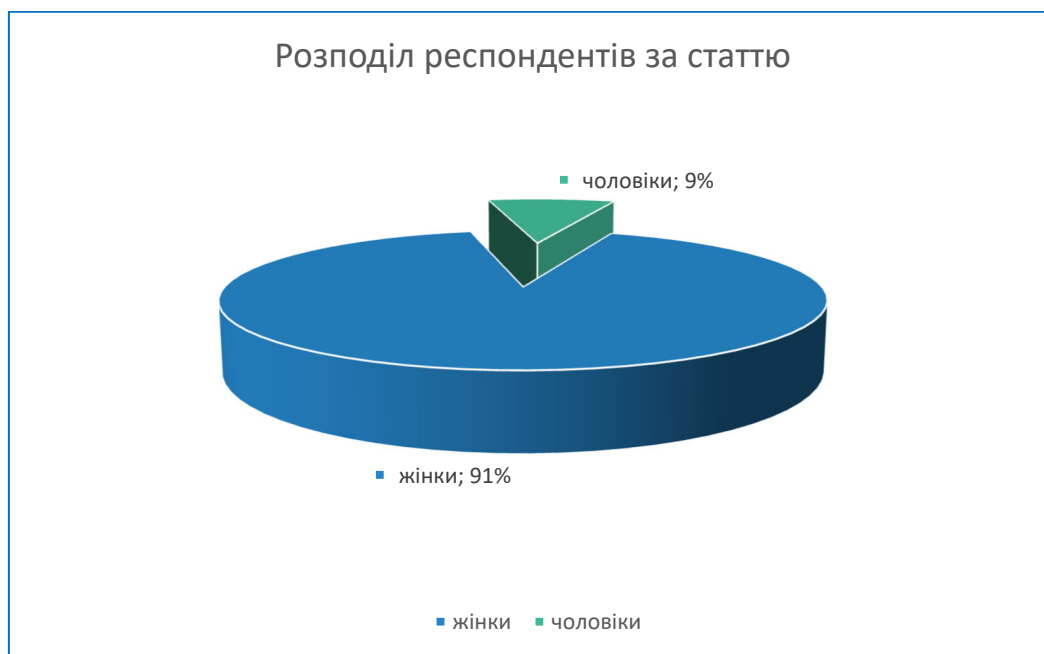
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Блок I. Загальні відомості про учасників

У цій частині аналітичних матеріалів представлені загальні відомості про учасників опитування (респондентів): загальна кількість, вікова категорія, стаж, тип професійної діяльності, тип закладів освіти, форма власності, тип населеного пункту, області проживання.

Загальна кількість респондентів – **42 708 осіб**.

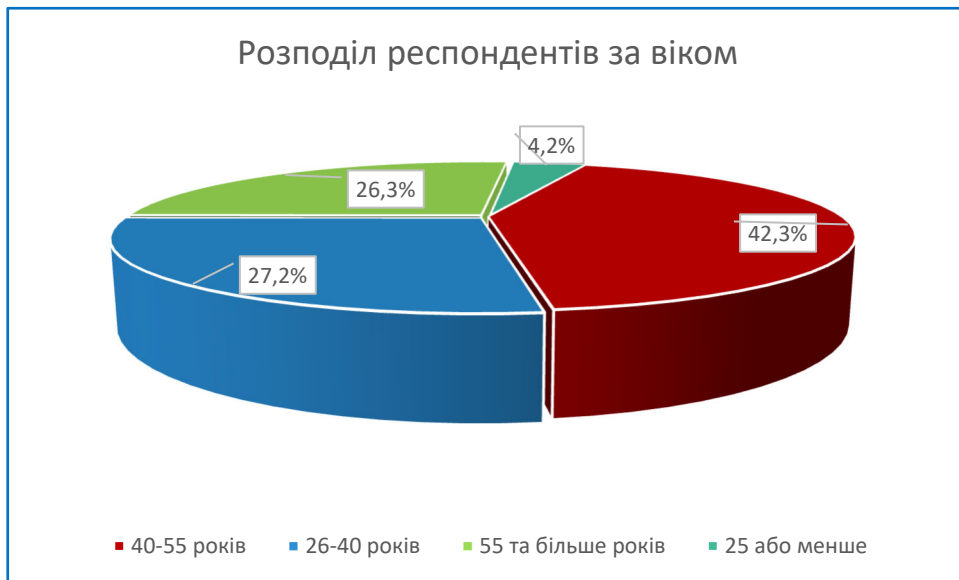
Серед респондентів, які надали відповіді (42 708 осіб): жінки складають 91 %; чоловіки – 9 % (Рис.1.1), що відображає специфіку професійної зайнятості в галузі освіти.

Рис.1.1. «Розподіл респондентів за статтю»

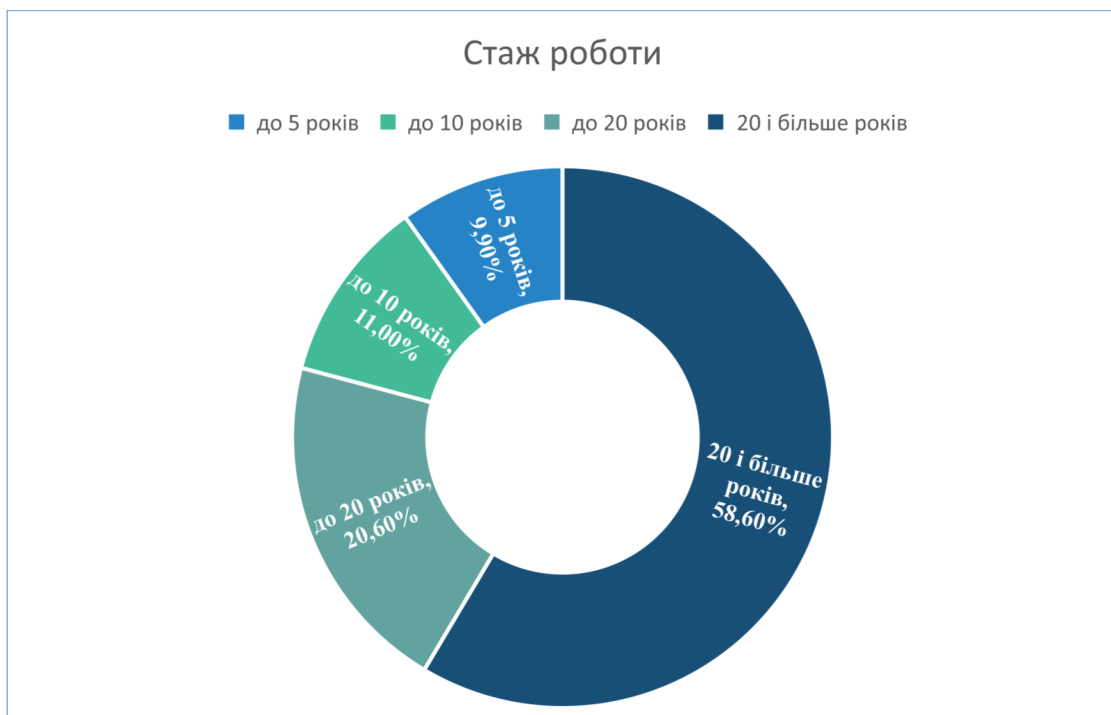
У опитуванні виділено чотири вікові категорії (рис.1.2):

- 25 або менше – 4,2%;
- 26-40 років – 27,2%;
- 40-55 років – 42,3%;
- 55 та більше років – 26,3%.

Рис.1.2.«Розподіл респондентів за віком»

Більше половини респондентів (58,6%) мають від 20-ти та більше років стажу; до 20-ти років професійного стажу серед респондентів має 20,6%; до 10-ти років педагогічного стажу має 11% респондентів; до 5-ти років стажу має 9,9% респондентів (рис.1.3).

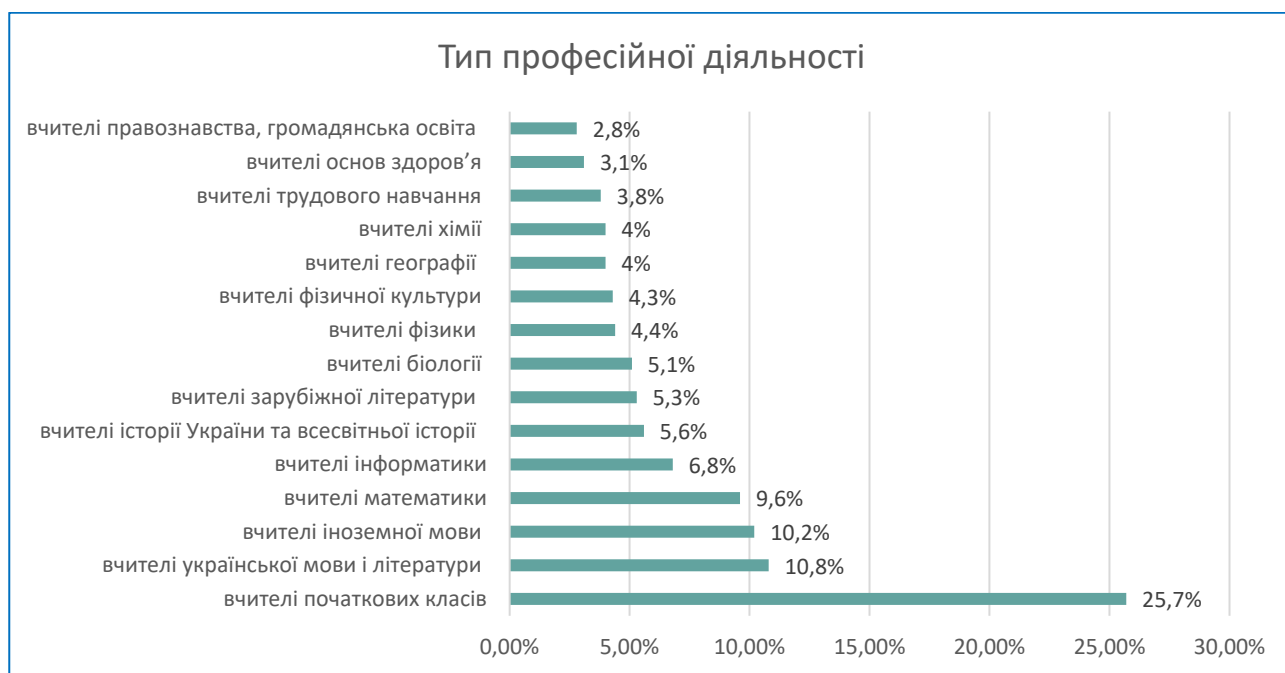

Рис.1.3.«Розподіл респондентів за стажем професійної діяльності»

За типами професійної діяльності серед респондентів найбільше представництво – вчителі всіх предметів (рис. 1.4). Серед них:

- вчителі початкових класів – 25,7%;
- вчителі української мови і літератури – 10,8%;
- вчителі іноземної мови – 10,2%;
- вчителі математики – 9,6 %;

- вчителі інформатики – 6,8%;
- вчителі історії України та всесвітньої історії – 5,6%;
- вчителі зарубіжної літератури – 5,3%;
- вчителі біології – 5,1 %;
- вчителі фізики – 4,4%;
- вчителі фізичної культури – 4,3 %;
- вчителі географії – 4%;
- вчителі хімії – 4%;
- вчителі трудового навчання – 3,8%;
- вчителі основ здоров'я –3,1%;
- вчителі правознавства, громадянська освіта – 2,8%;
- вчителі музичного мистецтва – 2,5%;
- вчителі образотворчого мистецтва – 2,5%;
- вчителі Захисту України – 1,2%;
- вчитель економіки – 0,2%.

Рис.1.4. «Розподіл респондентів за типом професійної діяльності»

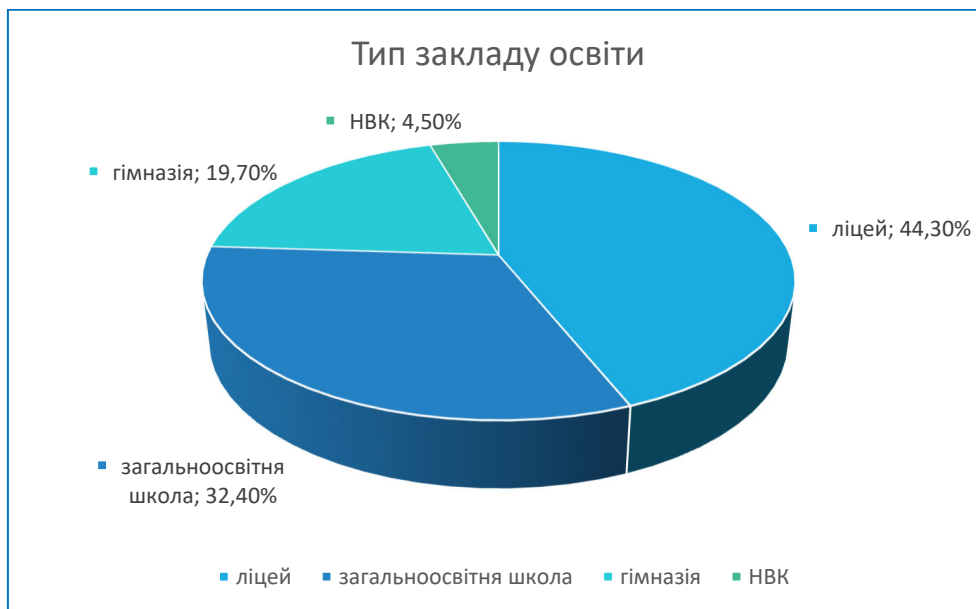
Інші категорії:

- адміністратори ЗЗСО - 9,5 %;
- педагоги-організатори – 2,8%;
- вихователі ГПД –1,5%;
- керівники гуртків – 1,5%;
- практичні психологи – 2,3%;
- асистенти вчителя – 1,4%;
- соціальні педагоги – 1,2%;
- методисти – 0,6%.

За типом закладів освіти серед респондентів виявлено представників таких закладів освіти (рис.1.5):

- ліцей – 43,4%;
- загальноосвітня школа – 32,4%;
- гімназія – 19,7%;
- НВК – 4,5 %.

Рис.1.5. «Розподіл респондентів за типом закладів освіти»

За формою власності закладів освіти: 99,7% - комунальні; 0,3% - приватні.

Розподіл респондентів за типом населених пунктів: 45,2% - місто; 44,5% - село; 10,3% - селище міського типу (рис.1.6).

Рис.1.6. «Розподіл респондентів за типом населеного пункту»

Розподіл респондентів за областями проживання (рис.1.7).

В онлайн-опитуванні взяли участь педагогічні працівники **всіх областей України**, в тому числі з підконтрольних уряду України областей, а також з тимчасово окупованих територій, а саме: Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Закарпатська, Запорізька, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, та м.Київ. Таким чином, географічно охоплено Схід, Захід, Південь, Північ і центр України.

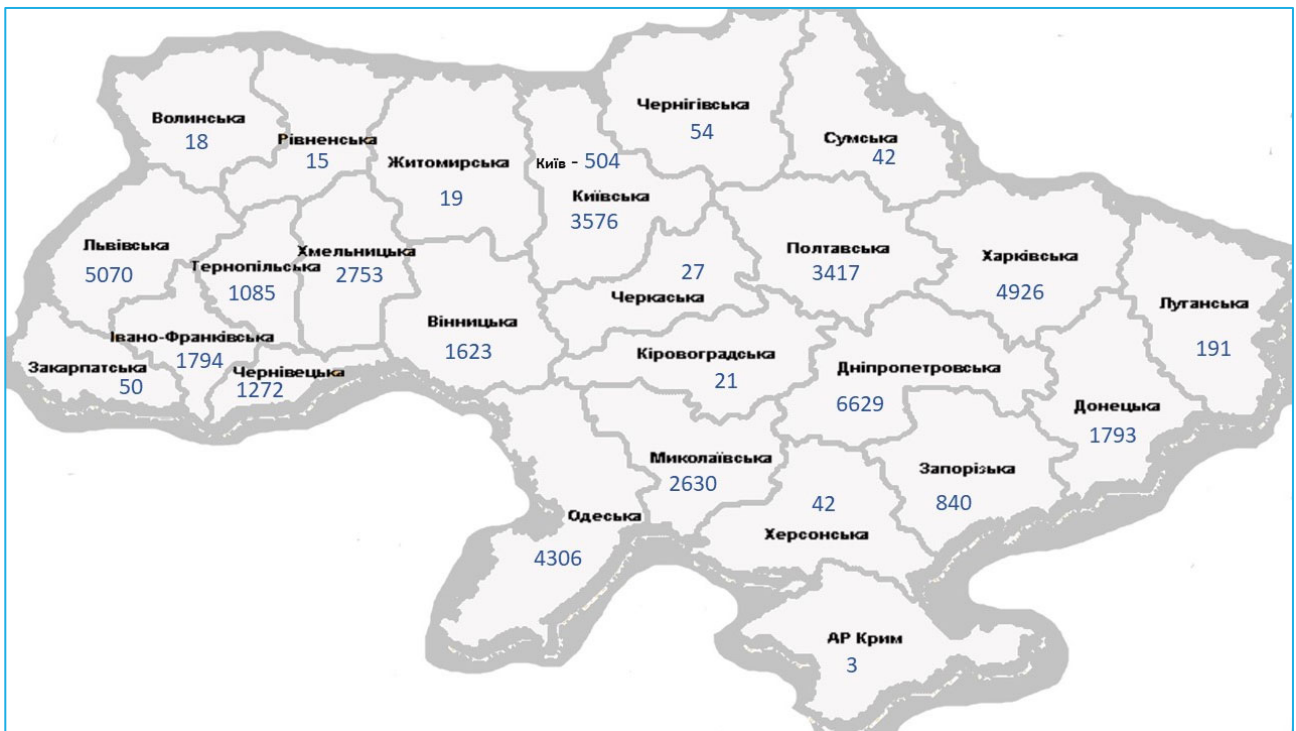

Рис.1.7.«Розподіл респондентів за областями проживання»

Блок II. Організація дистанційного навчання на практиці

У блоці представлено відповіді респондентів про організацію дистанційного навчання на практиці: використання цифрових інструментів, онлайн-засобів, онлайн-ресурсів та сервісів для проведення уроків. Здійснено порівняння за роками 2021-2023 рр. Подано інформацію про перешкоди, що виникають під час здійснення дистанційного та змішаного навчання під час війни.

У 2023 році опитування було спрямоване на вивчення того, яким чином було організовано дистанційне навчання у закладах загальної середньої освіти в Україні в умовах воєнного часу; чого потребують та яким чином забезпечують цей процес педагогічні працівники, зокрема вчителі. Для розуміння цілісної картини процесів, що відбуваються сьогодні у ЗЗСО в Україні, варто звернутись, перш за все, до даних Міністерства освіти і науки України.

*Згідно даних Міністерства освіти і науки України⁶, на період липня 2023 р. в країні функціонують **12 929 закладів загальної середньої освіти**, із них працюють: у звичному режимі (очно) – 4 475; **дистанційно – 3 975**; **змішано – 4 479**.*

***901** заклад загальної середньої освіти знаходиться на тимчасово окупованій території.*

*Здобувають повну загальну середню освіту **3 985 866** учнів: у звичному режимі (очно) – 1 280 796 осіб; **дистанційно – 1 545 222 особи**; **змішано – 1 159 848 осіб**.*

Освітній процес забезпечують 387 934 педагогічні працівники.

***507 195** здобувачів освіти перебувають за кордоном.*

***13 807** учителів перебувають за кордоном.*

***72 738** здобувачів освіти з тимчасово окупованих територій отримують освітні послуги в ЗЗСО.*

Джерело: Міністерство освіти і науки України. Загальна середня освіта. Офіційний сайт. – <https://mon.gov.ua/ua/tag/zagalna-serednya-osvita>

Окреслена картина свідчить, що лише третина шкіл в Україні працює очно, інші заклади і, відповідно, вчителі організують дистанційне та змішане навчання для своїх учнів.

Ситуація ускладнюється ще тим, що частина закладів знаходиться на окупованих територіях, частково втрачена освітня інфраструктура, певна кількість вчителів та дітей виїхали зі своїх місць постійного проживання, тобто є внутрішньо переміщеними особами (ВПО) або біженцями.

⁶ Міністерство освіти і науки України. Загальна середня освіта. Офіційний сайт. - <https://mon.gov.ua/ua/tag/zagalna-serednya-osvita>

Для створення безпечного освітнього середовища для учнів в Україні органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, закладами освіти спільно з батьками запроваджено різні варіанти роботи ЗЗСО у очному, дистанційному та змішаному режимі відповідно *Наказу МОН України №563 від 15.05.2023 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти і закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»* [11].

Використання цифрових інструментів для проведення уроків час дистанційного та змішаного навчання.

Під час опитування з'ясовано, що **найбільше** респонденти використовують такі цифрові інструменти для організації дистанційного навчання (Рис 2.1): **Viber** – 78,4%; **Zoom** – 65,4%; **GoogleAppsforEducation** – 53,1% (у минулому році цей інструмент використовували лише 20,2% респондентів). **Електронний щоденник** респонденти використовують **вдвічі більше** – 34,1% у 2023 р. порівняно з 15,4% у 2022 р. Також **вдвічі збільшився** відсоток користувачів **Telegram** – 26% порівняно з 13,3% у 2022 р.

Серед **інших** інструментів респонденти вказали такі: Learningapps.org – 26,7%; сайт навчального закладу – 24,7%; МійКлас – 22,1%; Padlet – 16,8%; Kahoot – 11,9%; Skype – 6,9%; Microsoft Teams – 4,9%; WhatsApp – 4,8%; JitsiMeet - 4,4%; Moodle – 3,8%; Mentimeter – 3,8%. Менше 1% набрали такі інструменти, як Twitter, Human, Cisco Webex, Wordwall, Liveworksheets, Humen, Діскорд.

Рис.2.1. Відповіді респондентів щодо використання цифрових інструментів для проведення уроків час дистанційного та змішаного навчання (2023 р.)

Щоб з'ясувати динаміку використання онлайн-засобів вчителями для організації дистанційного та змішаного навчання було здійснено порівняння між

результатами, що отримані у 2021, 2022 та 2023 роках (Табл.2.1).

Таблиця 2.1. Порівняння результатів відсотку використання вчителями онлайн-засобів у 2021, 2022 та 2023 рр. під час дистанційного та змішаного навчання

Цифрові інструменти	% використання у січні – лютому 2021	% використання у січні – лютому 2022	% використання у лютому – березні 2023
Viber	83	78,4	77,7
Zoom	58,7	65,4	63,8
Google Apps for Education	15,1	20,2	53,1
Електронний щоденник	11,7	15,4	34,1
Learningapps.org	n.d*	n.d	26,7
Telegram	13,8	13,3	26
Сайт навчального закладу	58,7	23,5	24,7
МійКлас	20,7	19,5	22,1
Padlet	18,8	11	16,8
Kahoot	n.d	n.d	11,9
Skype	14	8,3	6,9
Microsoft Teams	4	4,7	4,9
WhatsApp	4	3,3	4,8
JitsiMeet	9,5	13,1	4,4
Moodle	4	3,2	3,8
Mentimeter	n.d	n.d	3,8
Tik-Tok	4	1,4	2,9

Примітка: n.d* - немає даних

При порівнянні відповідей респондентів у 2021, 2022 та 2023 рр. видно, що на перших позиціях у використанні вчителів залишаються Viber, Zoom, GoogleAppsforEducation, Електронний щоденник, Learningapps.org, Telegram, сайт навчального закладу (від 77,7% до 24,7% загального користування у 2023 р.)^{7,8}.

⁷ Овчарук О. В., Іванюк І. В. (2021) Результати онлайн опитування готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину : 2021. Аналітичний звіт. - 55 ст.- <https://lib.iitta.gov.ua/724564/>

⁸ Овчарук О. В., Іванюк І. В.(2022) Результати онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину: січень-лютий 2022» аналітичний звіт. Київ : ІЦО НАПН України. 2022. 53 с. <https://lib.iitta.gov.ua/730808/>

Використання онлайн-ресурсів та сервісів для проведення уроків. Це питання є одним з ключових у роботі вчителя сьогодні, оскільки саме онлайн-ресурси навчального призначення є джерелом, яке щоденно використовують вчителі.

Респонденти зазначили, що найчастіше використовують: На Урок – 88,7%; Всеосвіта – 83,5%; освітні ресурси на YouTube – 75,3%; Всеукраїнська школа онлайн – 51,1%; EdEra - 34,3%; Facebook – 34,3%, Prometheus – 24,8% (рис.2.2).

Рис.2.2. Відповіді респондентів щодо використання онлайн-ресурсів проведення уроків (2023 р.)

Слід зазначити, що соціальні мережі пропонують нові розробки для вчителів, а тому частка використання цих онлайн-ресурсів збільшилась приблизно на 10%. Наприклад, ресурси у мережі Facebook використовували 24,5% вчителів у 2022 р., сьогодні частка їх використання становить 34,3%.

Більше вчителі почали використовувати матеріали блогів (мережеві журнали, щоденники подій) 18,8% у 2023 р. порівняно з 11,7% у 2022 р.

Менше педагогі використовують сьогодні освітні ресурси платформи «Цифрова освіта «Дія» - 6,9% у 2023 р. порівняно з 8,5% у 2022 р.; відеоуроки на ТРК «Київ» – 3,7% та 2,8% (на місцевих телеканалах) у 2023 р. порівняно з 6,5% у 2022 р.

Серед іншого, що набрало менше 1% відповідей, педагоги вказали такі освітні ресурси, що розміщені на: Wordwall, власні відеоуроки, Wordwall, Canva, Liveworksheet та ін.

Перешкоди, що виникають під час здійснення дистанційного та змішаного навчання під час війни.

Серед основних перешкод, на які вказали респонденти у 2023 році, такі:

відсутність якісного інтернету – 64,7%, недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів – 56,8%, віялові відключення електроенергії – 49,1%; низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів – 41,3%; відсутність підтримки з боку батьків – 30%; брак часу через збільшення навантаження на вчителя – 25,9%; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення закладів освіти – 23,1%; психологічні труднощі під час дистанційного навчання – 14,5%; труднощі з дистанційним навчанням учнів початкової школи – 13,9%; зниження якості надання освітніх послуг – 6,3%; недостатній рівень цифрової компетентності вчителя – 5,1%; заклад зруйнований чи пошкоджений під час війни – 4,4%.

Відсоток відповідей на вищезазначені питання, на які педагоги вказували і у 2022 році, свідчить, що їх динаміка є сталою і коливається у межах одного-двох відсотків. Отже, більшість проблем залишається без вирішення і потребує нагального втручання з боку всіх зацікавлених сторін.

Менше одного відсотка респондентів вказали на такі перешкоди, як те, що заклад знаходиться на окупованій території та ракетні обстріли.

У 2023 р. порівняно з попередніми роками залишаються не вирішеними проблеми та перешкоди, пов'язані з труднощами дистанційного навчанням учнів початкової школи; психологічні проблеми у всіх учасників освітнього процесу; зниження рівня якості надання освітніх послуг; відсутність підтримки організації дистанційного навчання з боку батьків.

Електронне портфоліо.

На запитання «Чи існує у Вас електронне портфоліо, де Ви зберігаєте свої досягнення, методичні розробки, електронні освітні ресурси тощо?» відповіді розподілились 51,1% - так, 49,9% - ні (табл.2.2). Слід зазначити, що динаміка за роками щодо створення (наявності) електронного (цифрового портфоліо) вчителями не є значною та коливається у межах +8,9%. Минулого року така динаміка біла значно меншою, а саме 3% за три роки (2020-2022 рр.).

Таблиця 2.2. Порівняння результатів використання педагогічними працівниками власних електронних портфоліо у 2021, 2022 та 2023 рр.

Стан	% у 2021	% у 2022	% у 2023
Наявність портфоліо	42,2	42,4	51,1
Відсутність портфоліо	38,1	51,4	49,9
Ведення свого блогу	26,3	9,1	-

Всеукраїнська школа онлайн (ВШО).

На запитання «Якщо Ви користуєтесь ресурсами Всеукраїнської школи онлайн (ВШО), вкажіть, яких функцій електронних журналів (або систем управління закладами) вам не вистачає?» було отримано 12 640 відповідей від загальної кількості 42 708 респондентів. Це були відкриті відповіді. Значна частина респондентів зазначила відсутність уроків з інформатики. Також особлива увага респондентів була приділена відсутності ефективного інструментарію для оцінювання навчальних досягнень учнів на даному ресурсі, а також відсутності матеріалів для предметів.

Вчителі зазначають наступне (збережено орфографію, пунктуацію та стилістику):

- *«ресурс недостатньо вивчений»;*
- *«ускладнений зворотній зв'язок»;*
- *«недостатньо індивідуального навчання з учнями»;*
- *«немає матеріалів для роботи з обдарованими дітьми»;*
- *«часто погано працює»;*
- *«мені не вистачає деяких функцій, наприклад не виставляються відсутність учня по предметам»;*
- *«на ресурсі ВШО немає матеріалів для початкової школи, всі матеріали тільки з 5 класу»;*
- *«потрібно покращення інтерфейсу на мобільних пристроях»;*
- *«немає методичної підтримки з інформатики»;*
- *«відсутній, не ведеться електронний журнал»;*
- *«немає можливості перевірки завдань в класрумі учнів закладу освіти»;*
- *«В електронному журналі «Нові знання» досі немає Індексів НУШ для 5 класу»;*
- *«потрібна синхронізація оцінок GoogleClassroom з журналом «нові знання», невідповідність свідоцтва досягнень 5 класу в журналі»;*
- *«відсутні інструменти оцінювання для 5 класу НУШ»;*
- *«не вдосконалена освітня платформа для здійснення законодавства»;*
- *«таблиці для класного керівника не зручні»;*
- *«при обліку відвідування учнів, система електронних журналів «Нові знання» не зберігає коментарі та кількість пропущених уроків»;*
- *«не вистачає можливості у щоденнику відобразити дитині одразу усі її оцінки з даного предмету»;*
- *«поділ на підгрупи відбувається вже після створення предмету. Якщо додавати підгрупу в класі, то видаляються всі записи за попередні уроки»;*
- *«відсутнє оформлення підсумкового оцінювання в початковій школі»;*
- *«відсутні критерії оцінювання учнів під час дистанційного навчання»;*

- «відсутні лабораторні та практичні роботи»;
- «відсутня реєстрація вибуття учнів»;
- «потрібна сторінка для запису інструктажів, бесід з безпеки життєдіяльності»;
- «не вистачає інтеграції з гугл сервісами. Наприклад, з гугл класом, щоб не переносити оцінки вручну»;
- «не вистачає можливості виправляти помилки прямо в роботі учня»;
- «відсутність домашнього завдання у деяких відеоуроках»;
- «важко зайти на цей сайт»;
- «для роботи психолога немає сторінки»;
- «немає системи фіксування присутності учнів на синхронній частині уроку, можливість здати роботи якщо стоїть помітка чи оцінка»;
- «не вистачає функції коригування надісланих домашніх завдань»;
- «немає чітких критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів»;
- «в електронному журналі немає функції накопичування балів, щоб виставити оцінку за роботу учня на 2-3 уроках»;
- «потрібно покращити доступність навчального контенту для дітей з особливими потребами»;
- «вистачає всього, окрім живого спілкування»;
- «ВШО є лише бібліотекою матеріалів, не є ел.журналом, не є системою управління закладами»;
- «немає спрощеного підключення для батьків»;
- «не вистачає матеріалів для уроків»; та ін.

Серед іншого вчителі зазначають :

- «функцій достатньо, проблеми зі зв'язком перешкоджають якісному застосуванню»;
- «Я використовую тільки відеозаписи уроків»;
- «Я використовую відеоряд з відеоуроків для закріплення теоретичних знань в 9 та 11 класах на уроках хімії та у домашньому завданні»;
- «Використовую тільки для змішаного навчання, рефлексії, формувальних оцінювання».

Вчителі про електронні журнали.

Педагоги зазначили, зокрема (збережено орфографію, пунктуацію та стилістику):

- «електронний журнал Єдина Школа розроблений недосконало: треба декілька разів дублювати, підтверджувати та зберігати одну і ту саму інформацію, що займає багато зайвого часу; вікна розтягнуті за межі екрану, як результат, необхідно декілька разів переміщатися по екрану щоб внести необхідну інформацію; не вистачає такого виду мовленнєвої діяльності як Письмо, в результаті, неможливо якісно виставити оцінки за семестр»;

- «Єдина школа» використовує лише Zoom, хотілося б і Google додатки»;
- «Ел.журнал «Єдина школа» повільно вдосконалюється»;
- «Електронний журнал: - немає функції можливості запланувати дату та час уроку, коли учні зможуть побачити завдання»;
- немає функції можливості побачити, що учні надіслали роботу на перевірку на предметній сторінці обліку досягнень учнів у навчанні, не відкриваючи конкретний урок»;
- «в електронному журналі немає функції накопичування балів, щоб виставити оцінку за роботу учня на 2-3 уроках»;
- «немає контролю батьків через електронний щоденник»;
- «немає автоматичного виставлення оцінки в журнал тестування , зберігання надісланих робіт учнів в одному місці»;
- «система електронних журналів містить не повний функціонал для якісної організації роботи адміністрації та учителя, досить часто «висить», несвоєчасне оновлення»;
- «потрібен журнал для інклюзивного навчання».

Блок III. Визначення потреб вчителів у здійсненні дистанційного навчання та підвищенні фахового рівня

У блоці представлено відповіді респондентів про потреби вчителів, що виникають під час здійснення дистанційного навчання. Подано інформацію щодо того, якими ресурсами користуються педагоги для підвищення фахового рівня, де слідкують за новинами щодо підвищення кваліфікації, які онлайн-форми професійного розвитку обирають та вважають ефективними сьогодні.

Щоб визначити потреби вчителів у здійсненні дистанційного навчання та підвищення фахового рівня вчителям були задані питання, де вони слідкують за новинами щодо дистанційних курсів підвищення кваліфікації; які онлайн-форми професійного розвитку вважають найбільш ефективними; послугами яких організацій вони скористалися протягом останнього року для підвищення фахового рівня і які саме організації проводять підвищення кваліфікації вчителів з використання цифрових засобів. Окремо запитали, які саме потреби є у педагогів на сьогодні.

З'ясовано, що **педагоги слідкують за новинами щодо дистанційних курсів з використання засобів ІКТ** через такі інформаційні канали, як (рис.3.1):

- розсилка від адміністрації навчального закладу – 79,2% у 2023 р., що більше на 6,7%, ніж у 2022 р. (72,5%);
- сайт МОН – 55,3% у 2023 р. (у 2022 р. 57%);
- сайти ІППО – 54%;
- соціальні мережі – 52,7%;
- блоги вчителів – 20,3%;
- сайти громадських або бізнес організацій – 4,2%.

Серед іншого педагоги вказали: рекомендації колег, сайти освітніх платформ (Prometheus, EdEra, Всеосвіта та ін.), сайт центру професійного розвитку педагогів (<https://www.cvcentrprp.com/>), сповіщення на електронну пошту, розсилку від райвідділу освіти та ін.

Де Ви слідкуєте за новинами щодо дистанційних курсів підвищення кваліфікації?

■ 2023 р. ■ 2022 р. ■ 2021 р.

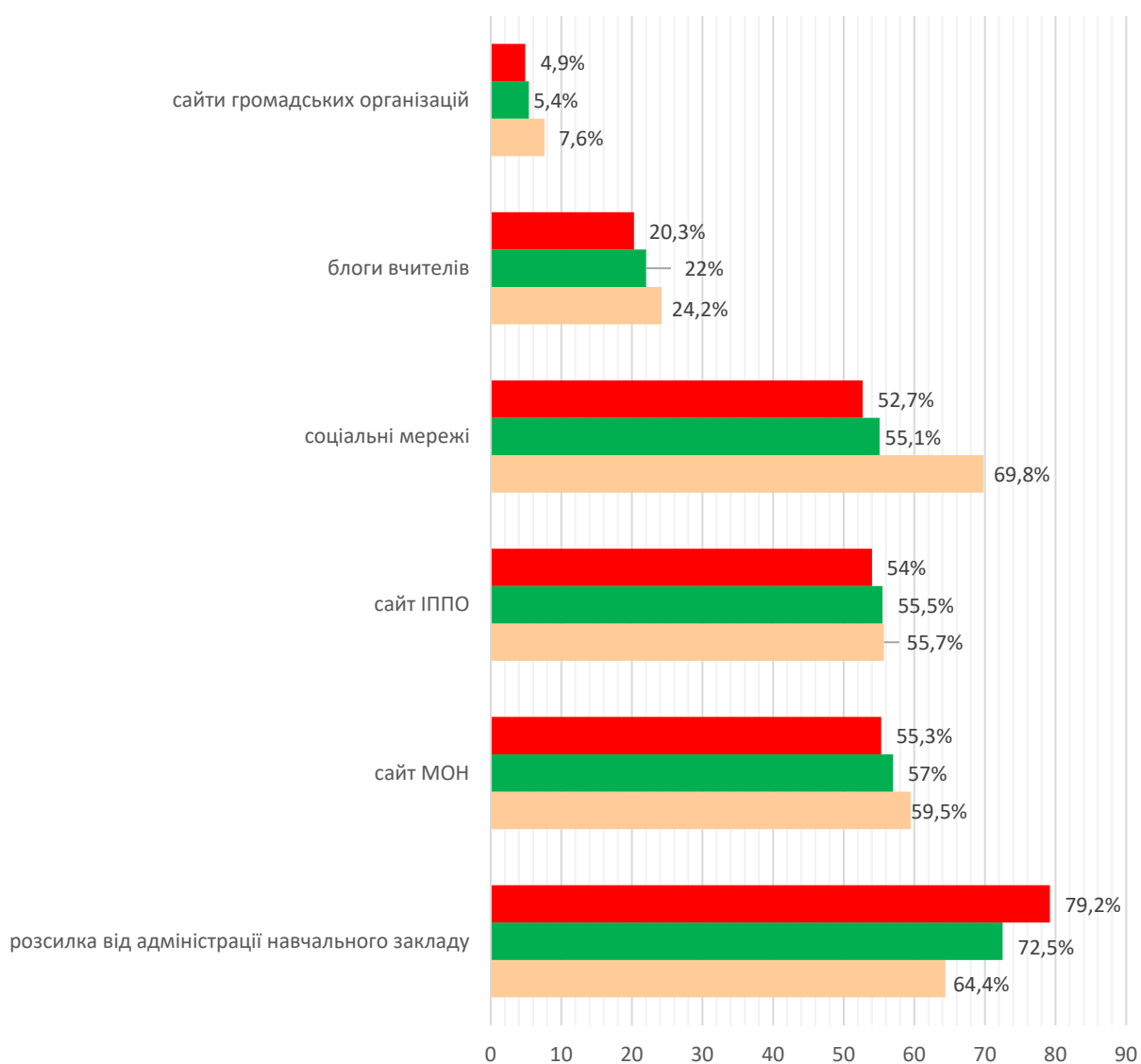
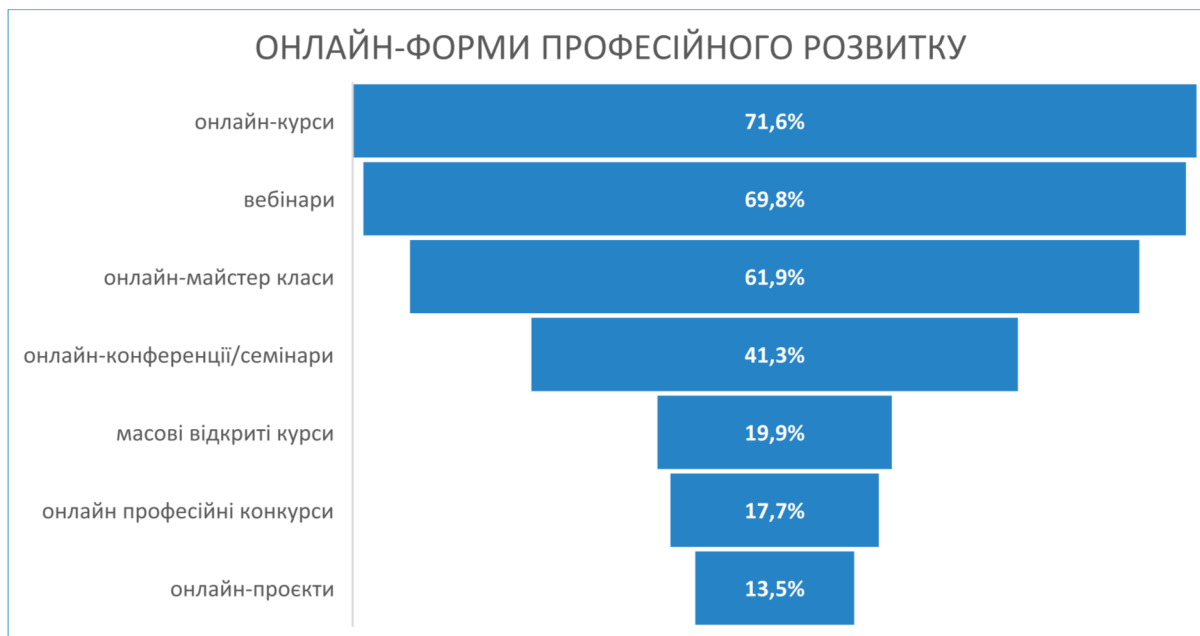

Рис. 3.1. Порівняння результатів відповідей педагогічних працівників за роками (2021, 2022, 2023 рр.) щодо відстеження новин про дистанційні курси з використання засобів ІКТ та підвищення кваліфікації (у%)

Виходячи з порівняння за роками (2021, 2022 та 2023 рр.) **основним джерелом новин для вчителів** залишається розсилка від адміністрації навчального закладу та інформування через сайт Міністерства освіти і науки України. Стабільним також, але у меншому відсотку у 2023 р., залишається сайт закладу післядипломної педагогічної освіти обласного рівня. Також у 2023 р. інформація про опитування активно поширювалась на освітніх ресурсах територіального значення, у соціальних мережах, на сайтах громадських або бізнес організацій.

Для з'ясування того, яку **онлайн-форму професійного розвитку** вчителі вважають найбільш ефективною, було запропоновано обрати серед таких, як онлайн-курси, вебінари, онлайн-майстер класи, онлайн-конференції/семінари, масові відкриті курси, онлайн професійні конкурси, онлайн проєкти та вказати інше. Відповіді зазначено на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Відповіді респондентів на запитання щодо найбільш ефективних онлайн-форм професійного розвитку

Слід зазначити, що серед педагогів **значним попитом користуються** онлайн-курси (71,6%), вебінари (69,8%) та онлайн-майстер класи (61,9%). Також вчителі відвідують онлайн-конференції та семінари, масові відкриті курси, беруть участь у онлайн професійних конкурсах та онлайн-проєктах. При цьому за останній рік значної популярності серед вчителів набули вебінари (у 2022 р. – 20,2%), відсоток цієї значно зріс на 49,6%. Також значно зріс відсоток популярності онлайн-майстер класів – з 27,8% до 61,9% (на 34,1%).

Серед інших форм підвищення кваліфікації педагога вказали такі: очні курси, очні (офлайн) майстер-класи, тренінги, заходи неформальної освіти Центру професійного розвитку педагогів, безкоштовні ресурси, або платні (помірно) дуже високої якості, самостійна робота по удосконаленню навичок отриманих знань, реальна практика, обмін досвідом з іншими викладачами, програвання реальних кейсів, участь своїх учнів у МАН (Мала академія наук), що спонукає до особистого розвитку, онлайн-практикуми: менше теорії - більше практики та ін.

Важливо зазначити, що серед відкритих відповідей були висловлені також й такі думки, зокрема (збережено оригінальну стилістику):

- *«Хочеться, щоб почули вчителів: учитель - це жива людина, а не робот. Тому будь-які курси мають проходити в РОБОЧИЙ час учителя, а не після уроків. Учитель навіть немає змоги пообідати і повинен ще кілька годин*

свого часу (який не оплачується) витратити на курси. Можливо, нас колись почують?»;

- «Онлайн-форму вважаю малоефективною»;
- «Здобувачі та їхні батьки не бажають вчитись дистанційно професіям ресторанного господарства і вважаю самою ефективною очну систему навчання»;
- «Мрію про офлайн навчання»;
- «Всі ці форми мають приблизно однакову ефективність» та ін.

Ринок надання освітніх послуг з підвищення професійного рівня педагогічних працівників продовжив зростати, і це є позитивною тенденцією незважаючи на воєнний час та існуючі обмеження, оскільки надає педагогам право вибору серед різних онлайн-форм професійного зростання.

Про це свідчать відповіді респондентів стосовно того, **послугами яких організацій (компаній, закладів, установ) вони скористалися протягом останнього року** для підвищення фахового рівня (рис.3.3). Такими організаціями вчителі вважають:

- заклад післядипломної педагогічної освіти – 88,9%;
- заклад освіти (університет, інститут, коледж, школа) – 28,6%;
- громадська організація – 13,3%;
- міжнародна організація – 10,9%;
- комерційна компанія – 6,7%;
- ФОП – 3,5%.

Особливих змін серед послуг організацій, якими скористались вчителі, не відбулось протягом 2022 р., про що свідчить стабільність відсотків відповідей, що надали респонденти у 2023 р. Відчувається зростання відсотку використання послуг громадських організацій (8,3% у 2022 ті 13,3% у 2023 р.) та міжнародних організацій (5,9% у 2022 р. та 10,9% у 2023 р.).

Рис. 3.3. Відповіді респондентів на запитання «Послугами яких організацій (компаній, закладів, установ) Ви скористалися протягом останнього року для підвищення фахового рівня?».

Серед **основних потреб у підвищенні кваліфікації** респондентами було визначено наступне:

- вдосконалення методики проведення онлайн-уроків – 40,1%;
- створення навчальних відео, запис і монтаж відео уроку – 38,0%;
- знайомство з новими онлайн-інструментами та сервісами для учнівської творчості – 34,5%;
- практична допомога з опанування новими інструментами – 31,5%;
- володіння інструментами оцінювання в умовах дистанційного навчання – 20,7%;
- курси для вчителів НУШ основної школи – 27,9%;
- швидкі онлайн-консультації з питань використання ІКТ – 19,2%;
- створення і підтримка власного блогу – 14,7%;
- ознайомлення з новими онлайн-семінарами-практикумами – 14,2%;
- курси для вчителів НУШ початкової школи – 13,1%;
- забезпечення доступності до онлайн-курсів, вебінарів – 12,4%.

У 2023 році в порівнянні з 2022 роком **збільшився попит** на вдосконалення навичок щодо створення навчальних відео, швидкі онлайн-консультації з питань використання ІКТ, запис та монтаж відео уроків; знайомство з новими онлайн-інструментами та сервісами для учнівської творчості; для вчителів НУШ основної школи.

Серед **іншого** педагоги вказали: онлайн-навчання дітей з особливими освітніми

потребами, ведення власного YouTube-каналу вчителя, програми для монтажу відео (безкоштовну розробку для вчителів), Excel: навички і лайфхаки для педагогічних працівників, інклюзивна освіта в дистанційному режимі, курси програмування.

Серед **відкритих відповідей** респондентами було висловлено й такі думки:

- *«потрібна наявність центру професійної підтримки педагогів та організація "живої" взаємодії між педагогами, відвідування уроків один одного, методичні об'єднання та семінари»;*
- *«консультації щодо освітнього процесу. Відсутність можливості поставити запитання щодо важливих проблем, які виникають часто»;*
- *«наразі є багато можливостей, є багато класних тренінгів, вони платні (це зрозуміло), хотілося б, щоб вчитель мав фінансову змогу їх оплатити»;*
- *«єдина потреба - це вільний час для підвищення кваліфікації, якого практично немає»;*
- *«потрібні якісні, не складні онлайн ресурси, інструменти оцінювання. Електронний журнал який можна використовувати кожному вчителю окремо»;*
- *«всім переліченим вище володію, мало часу впроваджувати, дуже велике навантаження зайвою паперовою роботою»;*
- *«освоїти законодавчу базу, яка необхідна для нормальної реалізації освітньо-виховного процесу у школі. Багато вчителів та адміністрація школи або не знають законодавства, або зловживають повноваженнями, чим порушують закони України (трудовий кодекс України, Закон України про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності, Закон України "Про освіту")» та ін.*

Блок IV. Цифрова компетентність вчителя

У блоці представлено результати самооцінювання респондентів щодо їхнього рівня цифрової компетентності. Запитання сформовано відповідно європейського документу «Рамка цифрової компетентності для громадян: вісім рівнів майстерності з прикладами використання» (DigComp 2.1: Digital Competence Framework for Citizens). Подано аналіз динаміки рівня цифрової компетентності педагогів за роками.

Блок питань “Цифрова компетентність вчителя” був зорієнтований на **здійснення педагогічними працівниками самооцінювання рівня цифрової компетентності**. Ця частина опитувальника є окремим **інструментом для самооцінювання** цифрової компетентності вчителів. Вперше цей інструмент було використано у 2021 році в Україні під час ковід-карантину [14]. Підґрунтям, на якому були сформовані питання анкети, є міжнародні підходи, зокрема документ «Рамка цифрової компетентності для громадян: вісім рівнів майстерності з прикладами використання» (DigComp 2.1: Digital Competence Framework for Citizens) [19].

Рамка цифрової компетентності включає такі рівні: базовий користувач, незалежний користувач, професійний користувач. Вона окреслює п'ять сфер (категорій) цієї компетентності: **інформація та цифрова грамотність, комунікація та співпраця, створення цифрового контенту, безпека, вирішення проблем**. Самооцінювання за даним блоком, що здійснювалося під час дослідження, було зорієнтоване саме на ці сфери та рівні.

Сфера **«Інформація та цифрова грамотність»**. На питання, що стосуються вміння **пошуку та збереження інформації** було отримано такі відповіді (рис.4.1)

- 34,5 % респондентів зазначили, що можуть шукати інформацію в інтернеті за допомогою пошукової системи що відповідає базовому рівню користувача;
- 45,6 % респондентів зазначили, що можуть використовувати різні пошукові системи для пошуку інформації, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 19,8% респондентів зазначили, що можуть використовувати розширені стратегії пошуку, щоб знайти достовірну інформацію в Інтернеті, наприклад, використовуючи веб-канали, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.1. «Інформація і цифрова грамотність. Пошук інформації»

На питання щодо **вміння оцінити достовірність інформації** під час пошуку (рис. 4.2)

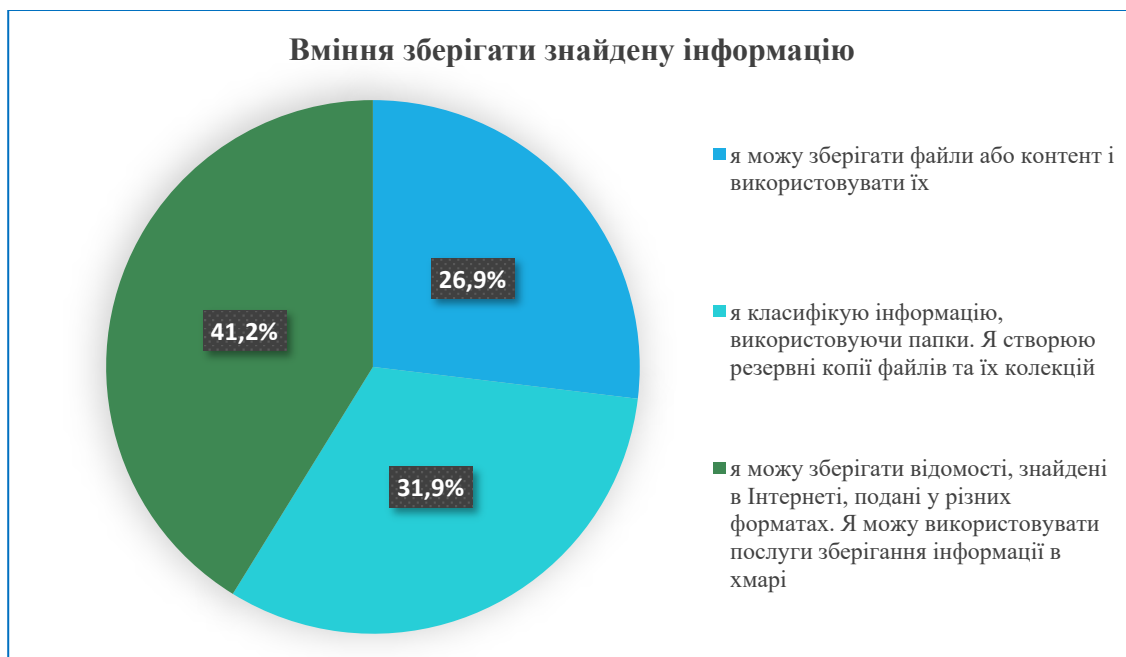
- 31,9% респондентів зазначили, що знають про те, що не вся інформація в мережі є надійною, що відповідає базовому рівню користувача;
- 24,8% респондентів зазначили, що використовують деякі фільтри при пошуку для порівняння та оцінки надійності інформації, яку знаходять, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 43,3% респондентів зазначили, що можуть використовувати низку критеріїв, щоб знайти достовірну інформацію в Інтернеті, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.2. «Інформація і цифрова грамотність. Достовірність інформації»

На питання щодо **вміння зберігати знайдену інформацію** (рис. 4.3)

- 26,9% респондентів зазначили, що можуть зберігати файли або контент і використовувати їх, що відповідає базовому рівню користувача;
- 31,9% респондентів зазначили, що класифікують інформацію методично, використовуючи папки; створюють резервні копії файлів та їх колекцій, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 41,2% респондентів зазначили, що можуть зберігати відомості, знайдені в Інтернеті, в різних форматах (текстовому, аудіо та відео), можуть зберігати інформацію у хмарі, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.3. «Інформація і цифрова грамотність. Збереження інформації»

Сфера **«Комунікація та співпраця»** стосується аспектів спілкування та співпраці, використання цифрових інструментів для користування онлайн-сервісами. На питання щодо **вміння спілкуватись, використовуючи різні засоби комунікації** (рис.4.4)

- 18,9% респондентів зазначили, що можуть спілкуватися з іншими користувачами за допомогою сервісів для дзвінків і обміну повідомленнями, що відповідає базовому рівню користувача;
- 20,7% респондентів зазначили, що можуть скористатися розширеними функціями кількох засобів комунікації (наприклад, за допомогою Skype і файлів обміну), що відповідає рівню незалежного користувача;
- 60,5% респондентів зазначили, що активно використовують широкий спектр засобів комунікації (електронна пошта, чат, SMS, обмін миттєвими повідомленнями, блоги, мікро-блоги, соціальні мережі) для онлайн-спілкування, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.4. «Комунікація. Використання сервісів для спілкування»

На питання щодо **вміння створювати та керувати контентом за допомогою інструментів для співпраці** (рис.4.5)

- 28,5% респондентів зазначили, що можуть обмінюватися файлами та контентом, використовуючи прості інструменти, що відповідає базовому рівню користувача;
- 50,1% респондентів зазначили, що можуть використовувати інструменти для співпраці та поширювати, наприклад, спільні документи/файли, створені іншими людьми, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 21,4% респондентів зазначили, що можуть створювати та керувати контентом за допомогою інструментів для співпраці (наприклад, системи керування проектами, електронні таблиці в Інтернеті), що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.5. «Комунікація. Співпраця. Контент»

На питання щодо **вміння користуватися онлайн послугами** (рис.4.6)

- 24, 1% респондентів зазначили, що можуть користуватися онлайн службами (наприклад, електронні банки, електронні уряди, електронні лікарні тощо), що відповідає базовому рівню користувача;
- 36,8% респондентів зазначили, що використовують функції онлайнних служб (наприклад, публічні послуги, електронні банки, інтернет-магазини тощо), що відповідає рівню незалежного користувача;
- 39,1% респондентів зазначили, що активно використовують різні можливості кількох онлайнних служб (наприклад, публічні послуги, електронні банки, інтернет-магазин тощо), що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.6. «Комунікація. Користування онлайнними послугами»

На питання щодо наявних знань і **вміння користуватися онлайн-інструментами для співпраці** (рис.4.7)

- 40,7% респондентів зазначили, що використовують соціальні мережі та знає про інструменти онлайн-співпраці, що відповідає базовому рівню користувача;
- 24,4% респондентів зазначили, що поширюють знання серед інших користувачів в Інтернеті (наприклад, за допомогою інструментів соціальних мереж або в онлайн-спільнотах), що відповідає рівню незалежного користувача;
- 34,9% респондентів зазначили, що використовують додаткові функції засобів комунікації (наприклад, відеоконференції, обмін даними, спільний доступ), що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.7. «Комунікація. Онлайн-інструменти для співпраці»

У сфері **«Створення цифрового контенту»** на питання щодо **вміння створювати мультимедійний контент у різних форматах**, використовуючи різноманітні цифрові інструменти та середовища (рис.4.8.)

- 62,2% респондентів зазначили, що можуть створювати простий цифровий контент (наприклад, текст, таблиці, зображення, аудіофайли) принаймні в одному форматі, використовуючи цифрові інструменти, що відповідає базовому рівню користувача;
- 33,3% респондентів зазначили, що можуть створювати складний цифровий контент у різних форматах (наприклад, текст, таблиці, зображення, аудіофайли) та використовувати інструменти для створення веб-сторінок або блогів, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 4,5% респондентів зазначили, що можуть виробляти складний мультимедійний контент у різних форматах, використовуючи різноманітні цифрові інструменти та середовища, можуть створити веб-сайт, використовуючи мову програмування,

що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.8. «Створення цифрового контенту»

На питання щодо **вміння використовувати функції форматування** цифрового контенту та інструментарію (Рис.4.9)

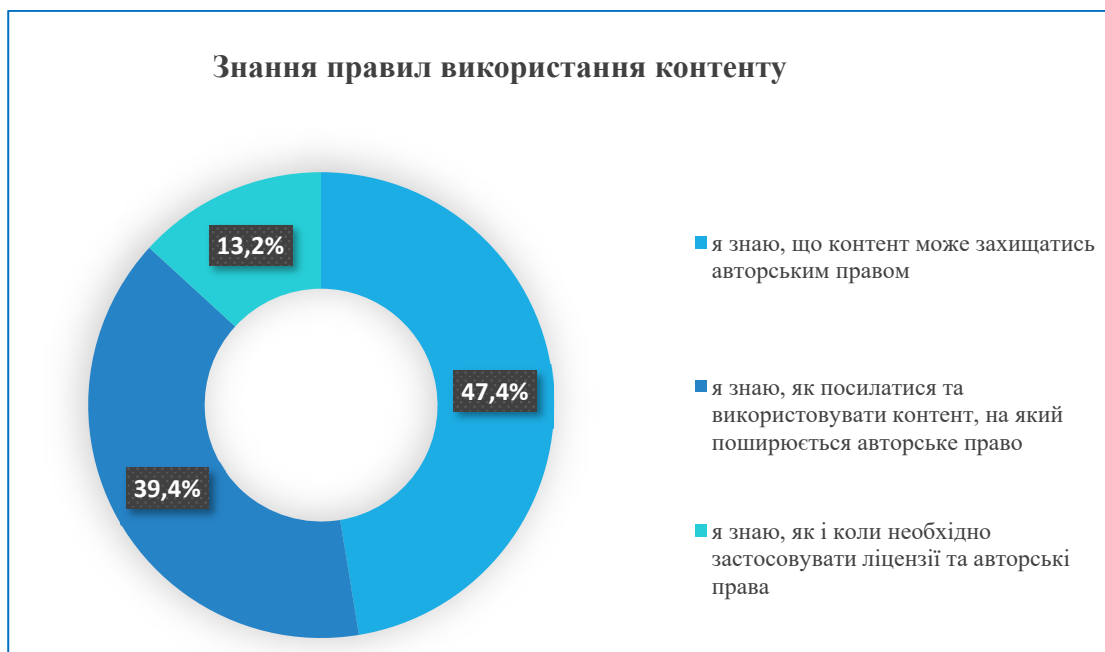
- 30,2% респондентів зазначили, що можуть зробити основне редагування контенту, створеного іншими користувачами (наприклад, додавання та видалення), що відповідає базовому рівню користувача;
- 62,4% респондентів зазначили, що можуть застосувати базове форматування (наприклад, вставити посилання, діаграми, таблиці) до контенту, що створили самі чи інші користувачі, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 7,4% респондентів зазначили, що можуть використовувати функції розширеного форматування різних інструментів (наприклад, злиття електронної пошти, об'єднання документів різних форматів, використання розширених формул, макросів), що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.9. «Створення та редагування цифрового контенту»

На питання щодо **знань стосовно правил використання контенту** відповідно до захисту авторських прав (рис. 4.10)

- 47,4% респондентів зазначили, що знають про те, що контент може захищатись авторським правом, що відповідає базовому рівню користувача;
- 39,4% респондентів зазначили, що знають як посилатися та використовувати контент, на який поширюється авторське право, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 13,2% респондентів зазначили, що знають як і коли необхідно застосовувати ліцензії та авторські права, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.10.«Створення цифрового контенту. Авторське право»

На питання щодо **знання основ програмування та вміння використовувати мови програмування** для створення цифрового контенту (рис.4.11)

- 74,9% респондентів зазначили, що можуть змінювати прості функції програмного забезпечення, змінюючи параметри за замовчуванням, що відповідає базовому рівню користувача;
- 20,1% респондентів зазначили, що знають основи та принципи однієї мови програмування, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 5% респондентів зазначили, що можуть використовувати кілька мов програмування, знають, як проектувати, створювати і змінювати бази даних за допомогою цифр, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.11.«Створення цифрового контенту. Навички програмування»

У сфері **«Безпека»** на питання щодо **вміння забезпечити захист системи пристроїв і програм** (рис.4.12.)

- 67,2% респондентів зазначили, що можуть виконати основні кроки для захисту своїх пристроїв (наприклад, використання антивірусного програмного забезпечення і паролів), що відповідає базовому рівню користувача;
- 21,3% респондентів зазначили, що можуть встановити програми безпеки на пристроях, що використовують для доступу до Інтернету (наприклад, антивірус, firewall), що відповідає рівню незалежного користувача;
- 11,4% респондентів зазначили, що часто перевіряють конфігурацію безпеки та системи пристроїв та / або програм, якими регулярно користуються, щоб отримати доступ до Інтернету, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.12. «Безпека. Захист пристроїв і програм»

На питання щодо **вміння захистити персональну інформацію** на своїх цифрових пристроях (рис.4.13)

- 46,2% респондентів зазначили, що знають про те, що облікові дані (ім'я користувача та пароль) можуть бути вкрадені й вони не повинні розкривати особисту інформацію в Інтернеті, що відповідає базовому рівню користувача;
- 39.3% респондентів зазначили, що використовують різні паролі для доступу до обладнання, пристроїв і цифрових послуг, періодично змінюючи їх, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 14,5% респондентів зазначили, що знають, як діяти у випадку зараження комп'ютеру вірусом, можуть налаштувати або змінити антивірусну програму і налаштувати безпеку своїх цифрових пристроїв, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.13. «Безпека. Захист персональної інформації»

На питання щодо **вміння використовувати ІКТ безпечно для власного здоров'я** (рис.4.14)

- 21,7% респондентів зазначили, що знають про те, що використання цифрових технологій занадто впливає на їх здоров'я, що відповідає базовому рівню користувача;
- 32% респондентів зазначили, що розуміють ризики для здоров'я, пов'язані з використанням цифрових технологій (наприклад, ризик психологічної залежності), що відповідає рівню незалежного користувача;
- 46,4% респондентів зазначили, що можуть використовувати цифрові засоби таким чином, щоб уникнути проблем зі здоров'ям (фізичних і психологічних), що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.14. «Безпека та здоров'язбереження»

На питання щодо **знань стосовно впливу цифрових технологій на повсякденне життя та навколишнє середовище** (рис.4.15)

- 14% респондентів зазначили, що вживають основні заходи для економії енергії, що відповідає базовому рівню користувача;
- 39,3% респондентів зазначили, що розуміють позитивний і негативний вплив технологій на навколишнє середовище, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 46,7% респондентів зазначили, що мають поінформований погляд на вплив цифрових технологій на повсякденне життя та навколишнє середовище, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.15. «Безпека та навколишнє середовище»

У сфері **«Вирішення проблем»** на питання щодо **вміння вирішувати проблеми**, що виникають при використанні цифрових технологій (рис.4.16)

- 56,1% респондентів зазначили, що знаходять підтримку, коли виникає технічна проблема або коли використовується нова програма, що відповідає базовому рівню користувача;
- 39,8% респондентів зазначили, що можуть вирішити більшість проблем, що найбільш часто виникають при використанні цифрових технологій, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 4,1% респондентів зазначили, що можуть вирішити практично всі проблеми, що виникають при використанні цифрових технологій, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.16. «Вирішення проблем. Підтримка»

На питання щодо вміння **вибрати та використати відповідний цифровий інструмент або сервіс для вирішення нетехнічних проблем** (рис.4.17)

- 43,7% респондентів зазначили, що знають про те, що цифрові інструменти можуть допомогти у вирішенні проблем, що відповідає базовому рівню користувача;
- 41,9% респондентів зазначили, що можуть використовувати цифрові технології для вирішення нетехнічних проблем, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 14,4% респондентів зазначили, що можуть вільно вибрати правильний інструмент, пристрій, додаток, програмне забезпечення або сервіс для вирішення нетехнічних проблем, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.17. «Вирішення проблем. Нетехнічні проблеми»

На питання щодо **вміння вибрати та використати відповідний цифровий інструмент для вирішення технічних проблем** (рис.4.18)

- 56,4% респондентів зазначили, що можуть використовувати відомі інструменти для вирішення технологічної проблеми, що відповідає базовому рівню користувача;
- 38,2% респондентів зазначили, що можуть вирішити технічні проблеми, вивчивши налаштування програм або інструментів, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 5,4% респондентів зазначили, що знають про нові технічні розробки та розуміють як працюють нові інструменти, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.18. «Вирішення проблем. Технічні проблеми»

На питання щодо **усвідомлення потреби в оновленні навичок у галузі цифрових технологій** (рис.4.19)

- 38,4% респондентів зазначили, що усвідомлюють потребу регулярно оновлювати свої навички в галузі цифрових технологій, що відповідає базовому рівню користувача;
- 40,7% респондентів зазначили, що використовують можливості, щоб заповнити прогалини в знаннях інформаційно-цифрових технологій, що відповідає рівню незалежного користувача;
- 20,8% респондентів зазначили, що постійно оновлюють свої навички в галузі цифрових технологій, систематично працюють над підвищенням свого фахового рівня у цій галузі, що відповідає рівню професійного користувача.

Рис.4.19. «Вирішення проблем. Оновлення навичок»

Висновки щодо самооцінювання педагогів за розділом «Цифрова компетентність вчителя»

1. Позитивна тенденція спостерігається у сфері **«Інформація та цифрова грамотність»**. Переважна більшість педагогічних співробітників вміє шукати інформацію на рівні незалежного (45,6%) та професійного (19,8%) користувача; оцінити достовірність інформації на рівні професійного (43,3%) та незалежного (24,8%) користувача; зберігати знайдену інформацію на рівні професійного (41,2%) та незалежного (31,9%) користувача. Приблизно 30% респондентів мають рівень базового користувача і потребують підвищення кваліфікації.

2. У сфері **«Комунікація та співпраця»** педагогічні працівники також мають високий рівень. Переважна більшість респондентів вміє спілкуватись, використовуючи різні засоби комунікації на рівні професійного (60,5%) та незалежного (20,7%) користувача; створювати та керувати контентом на рівні незалежного (50,1%) та професійного (21,4%) користувача; користуватись онлайн-послугами на рівні незалежного (36,8%) та професійного (39,1%) користувача; знають і вміють користуватись онлайн-інструментами для співпраці на рівні незалежного (34,9%) і професійного (24,4%) користувача. Приблизно 28,5% респондентів мають рівень базового користувача і потребують підвищення кваліфікації.

3. У сфері **«Створення цифрового контенту»** ситуація з наявними рівнями цифрової компетентності педагогічних працівників змінюється. Переважна більшість респондентів вміє створювати мультимедійний контент у різних форматах, використовуючи різноманітні цифрові інструменти та середовища на рівні базового (62,2%) та незалежного (33,3%) користувача; використовувати функції форматування контенту та різних інструментів на рівні незалежного (62,4%) та базового (30,2%) користувача; знають правила використання контенту відповідно до захисту авторських

прав на рівні базового (47,4%) та незалежного (39,4%) користувача; мають навички програмування на рівні базового (74,9%) та незалежного (20,1%) користувача. Рівень професійного користувача у середньому мають лише близько 10% респондентів. Саме у цій сфері виникають проблеми, що впливають на формування культури академічної доброчесності у суспільстві.

4. У сфері **«Безпека»** питання стосувались двох напрямків (організація безпеки своїх цифрових пристроїв і безпека, пов'язана з власним здоров'ям і навколишнім середовищем) і кожен з них має різні показники щодо рівнів цифрової компетентності педагогічних працівників. Питання анкети першого напрямку передбачали з'ясувати, чи здатні вчителі забезпечити захист системи пристроїв і програм (базовий рівень – 67,2%, незалежний рівень – 21,3%) та захистити персональну інформацію на своїх цифрових пристроях (базовий рівень – 46,2%, незалежний рівень – 39,3%). Другий напрям питань був спрямований на виявлення вміння використовувати цифрові інструменти безпечно для власного здоров'я (професійний рівень – 46,4%, незалежний рівень – 32%) та знання стосовно впливу цифрових технологій на повсякденне життя та навколишнє середовище (незалежний рівень – 36,8%, професійний рівень – 45,5%), що свідчить про високий рівень більшості респондентів. В той самий час, за результатами відповідей лише 12,95% респондентів першого напрямку мають рівень професійного користувача щодо забезпечення безпеки своїх цифрових пристроїв і персональних даних, тому саме цьому питанню варто приділити більше уваги.

5. У сфері **«Вирішення проблем»** професійний рівень користувача у середньому мають 12% респондентів, що свідчить про певні прогалини у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, що потребують доопрацювання. Близько половини респондентів мають базовий рівень користувача у цій сфері, про що свідчать такі дані: вміння вирішувати проблеми, що виникають при використанні цифрових технологій (базовий рівень – 56,1%, незалежний рівень – 39,8%); вміння вибрати та використати відповідний цифровий інструмент або сервіс для вирішення нетехнічних проблем (базовий рівень – 43,7%, незалежний рівень – 41,9%); вміння вибрати та використати відповідний цифровий інструмент для вирішення технічних проблем (базовий рівень – 56,4%, незалежний рівень – 38,2%); усвідомлення потреби в оновленні навичок у галузі цифрових технологій (незалежний рівень – 40,7%, базовий рівень – 38,4%). У цій сфері респонденти мають потребу у підвищенні кваліфікації.

6. Узагальнюючи результати блоку **«Цифрова компетентність вчителя»**, в середньому, близько 25% респондентів мають рівень професійного користувача і більше 40% респондентів мають рівень незалежного користувача. Більше половини педагогів (близько 65%) має рівень вищий за базовий, на якому, відповідно, знаходиться 35% респондентів, які потребують підвищення кваліфікації (рис 4.20).

Самооцінювання рівня цифрової компетентності

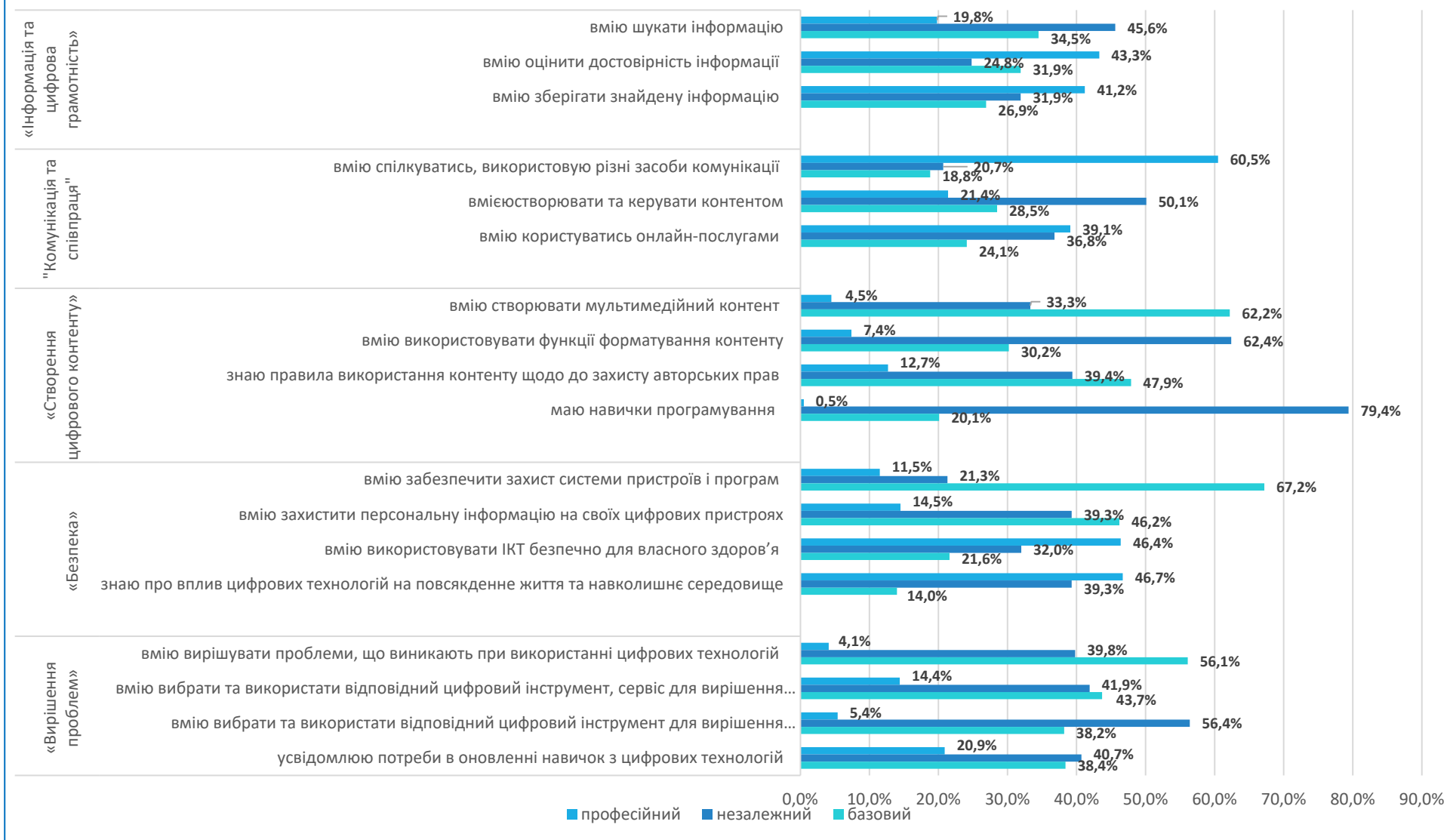

Рис.4.20. «Загальні результати самооцінювання цифрової компетентності респондентів за рівнями та сферами у %»

Блок V. Особливості дистанційного навчання в умовах війни

Представлено результати відповідей педагогічних працівників щодо особливостей організації освітнього процесу під час воєнного стану в Україні. Подано відповіді учасників опитування про те, яким чином заклад освіти забезпечує освітній процес, чи працюють вони з внутрішньо переміщеними дітьми та біженцями; подано бачення потреб у психологічній підтримці освітян; висвітлено думку педагогів про наявність онлайн-дидактичних матеріалів для підготовки до дистанційних занять в умовах війни, про підтримку з боку освітніх закладів.

На запитання блоку «Особливості дистанційного навчання в умовах війни» відповіло надали відповідь 42 000 респондентів. Виявлено, що з початком повномасштабного вторгнення:

- переважна більшість респондентів (86,7%) залишились вдома і продовжують працювати в своєму закладі освіти;
- переїхали, мають статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО) і дистанційно працюють у своєму закладі освіти (8,5%);
- виїхали за кордон і працюють дистанційно в своєму закладі освіти в Україні (2,2%);
- залишились вдома і працюють дистанційно, знаходячись на тимчасово окупованій території 0,3% респондентів;
- переїхали, мають статус ВПО і втратили роботу через війну (0,3%);
- залишились вдома і втратили роботу через війну (0,2%) (Рис. 5.1 (а,б)).

На діаграмі 5.1 (б) розкрито деталізацію щодо того, де знаходяться респонденти після повномасштабного вторгнення, крім тих, які залишились вдома та продовжують працювати у своєму закладі освіти.

Місцезнаходження та робота респондентів після повномасштабного вторгнення в %

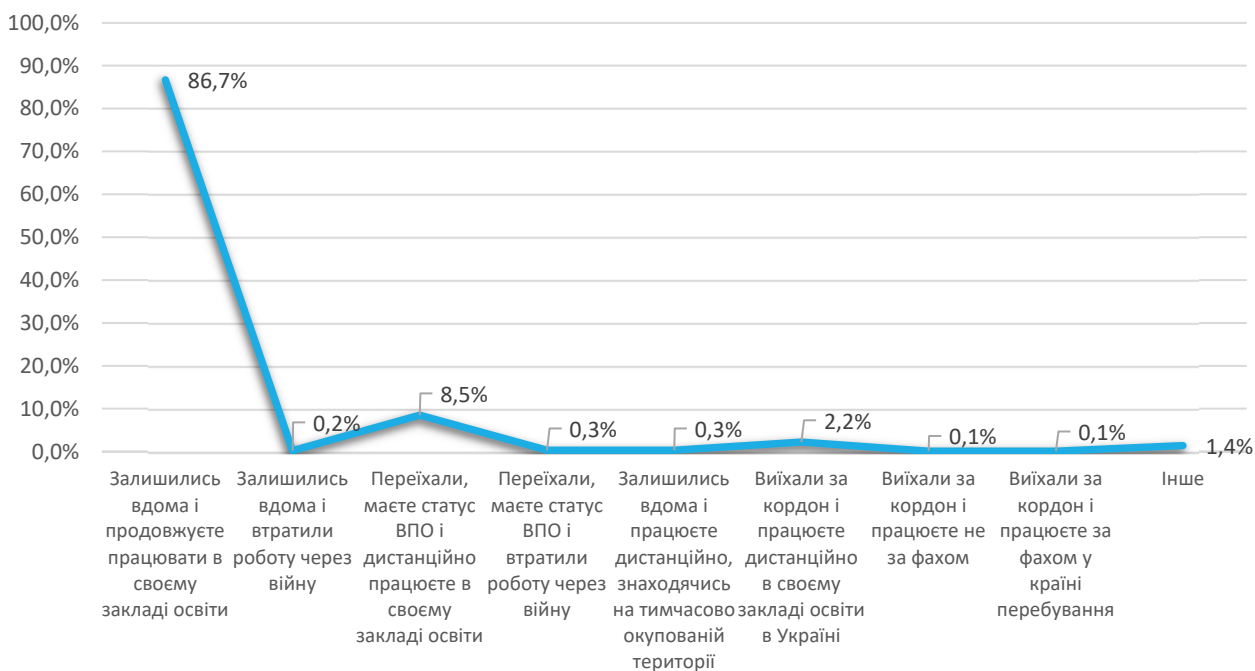

Рис. 5.1. (а) Відповіді респондентів на питання, де вони знаходяться після повномасштабного вторгнення

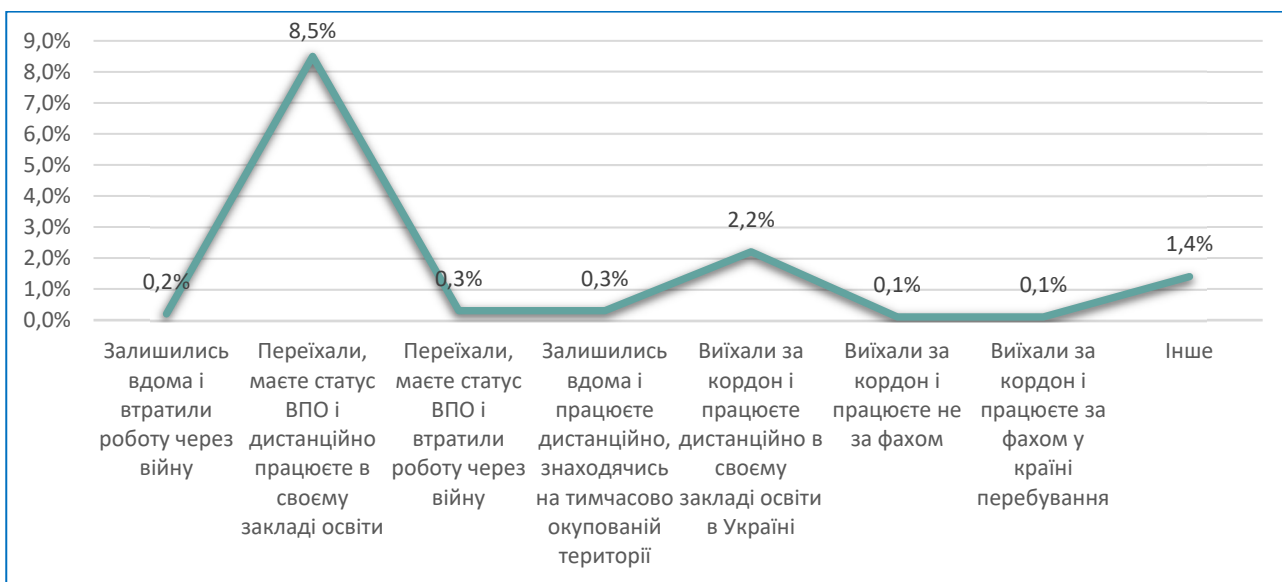

Рис. 5.1. (б) Відповіді респондентів на питання, де вони знаходяться після повномасштабного вторгнення

На запитання того, яким чином заклад освіти забезпечує освітній процес, з'ясовано, що освітній процес здійснюється в різних форматах. У закладах освіти переважає дистанційний формат - 41,9% відповідей, змішаний формат – 37,7%, стаціонарний формат – 20,4%. Можемо допустити, що такий розподіл залежить від активності бойових дій на території областей та наявності/відсутності

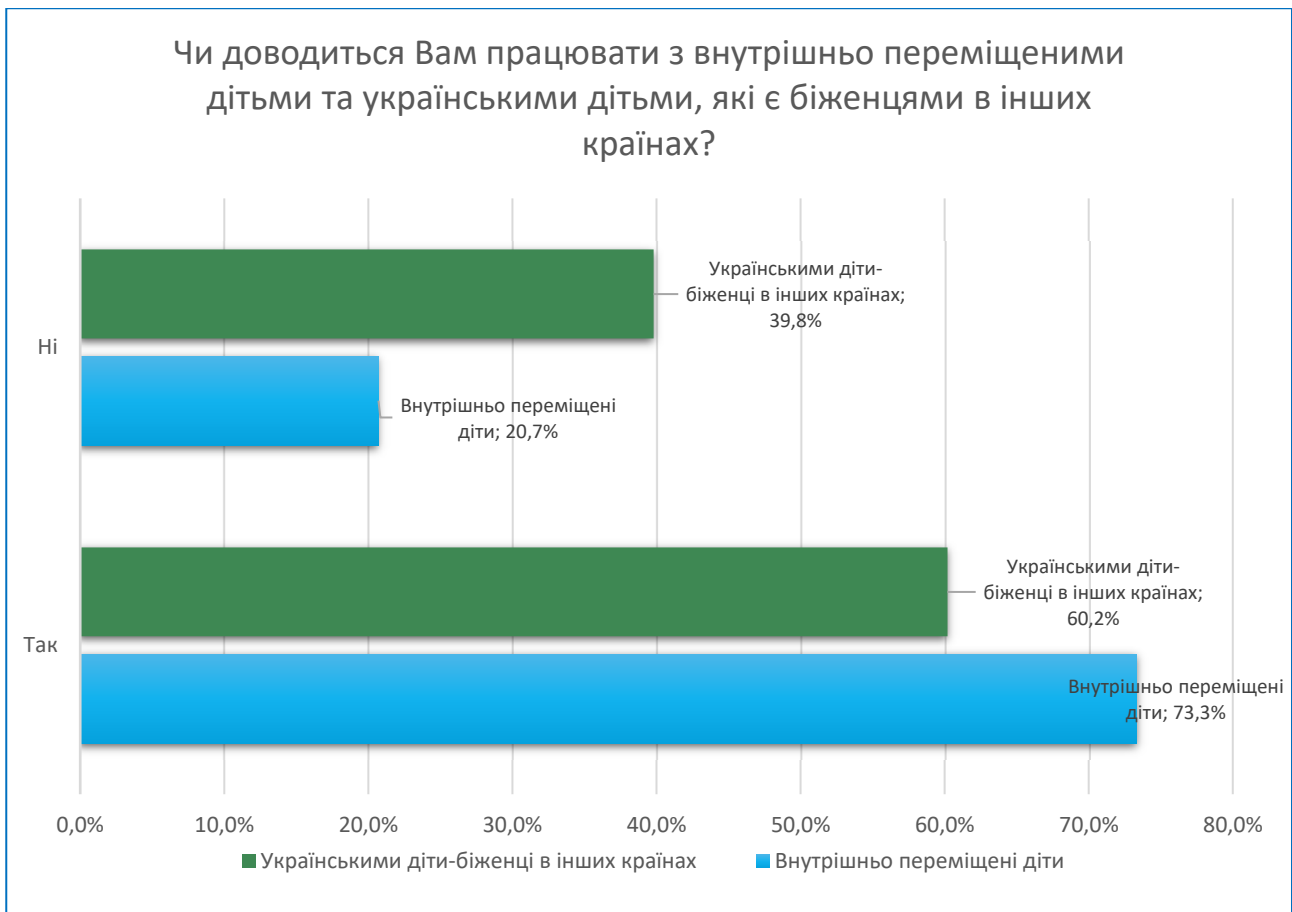
облаштованих бомбосховищ у закладах загальної середньої освіти та доступу до них (Рис. 5.2).

Слід при цьому зазначити, що такий розподіл відповідей може відрізнятись від офіційних даних МОН. Однак, на початок 2022/2023 н.р. більшість навчальних закладів в Україні почали працювати дистанційно.

Рис. 5.2. «В якому форматі Ваш заклад забезпечує освітній процес»

У вчителів з'явилися нові виклики, спричинені війною: 79,3% респондентів зазначили, що їм доводиться працювати з дітьми ВПО дистанційно, 60,2% респондентів зазначили, що працюють з українськими дітьми, які є біженцями в інших країнах (Рис. 5.3).

Рис. 5.3. Відповіді респондентів на питання «Чи доводиться Вам працювати з внутрішньо переміщеними дітьми?» та «Чи доводиться Вам працювати з українськими дітьми, які є біженцями в інших країнах?»

З досвіду 72,3% респондентів, більшість дітей, які перебувають за кордоном, навчаються одночасно у двох системах освіти, 17,5% респондентів зазначили, що учні дистанційно продовжують навчання в українській системі освіти, та 10,2% респондентів зазначили, що діти навчаються у закладі освіти в країні тимчасового перебування (Рис.5.4).

Рис.5.4. Відповіді респондентів на питання «Якщо учні перебувають за кордоном, то з Вашого досвіду де вони навчаються?»

Така ситуація свідчить про важке навчальне навантаження для учнів, що впливає на їх психологічний та фізичний стан, що приведе в майбутньому до освітніх втрат.

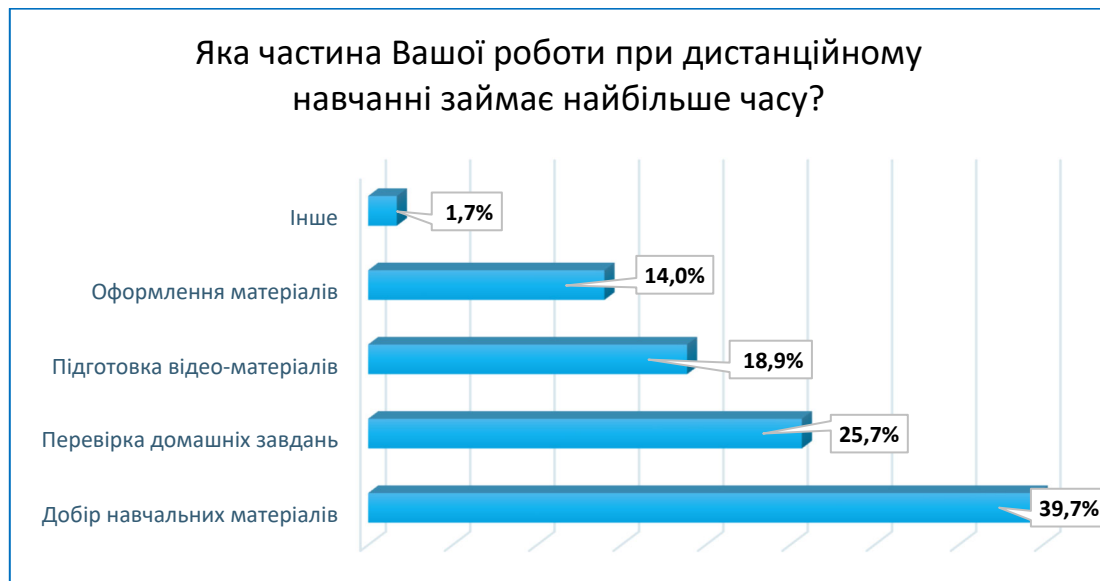
У нашому дослідженні важливо було з'ясувати у вчителів в якій мірі, на їхню думку, діти адаптувались до нових умов навчання під час війни. Для оцінки була використана 5-ти бальна шкала Лайкерта, де 1 бал означав, що не адаптувались взагалі, а 5 балів означали, що повністю адаптувались (Рис.5.5).

Рис.5.5. Відповіді респондентів на питання «В якій мірі, на Вашу думку, діти адаптувались до нових умов навчання під час війни?»

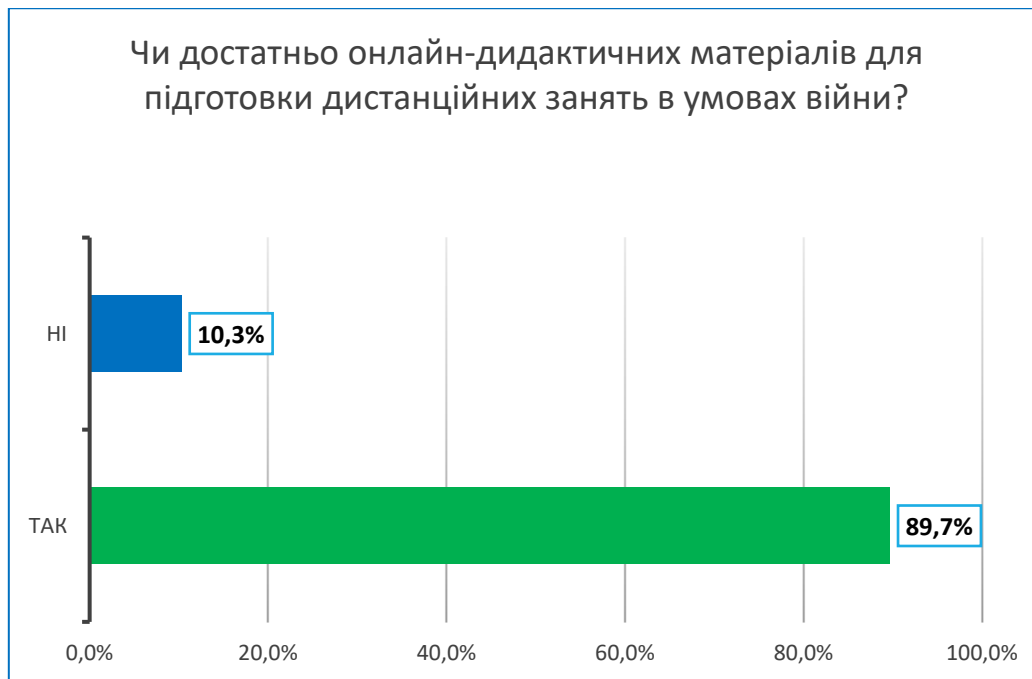
Діаграма свідчить, що переважна більшість респондентів вважає що діти адаптувались до нових умов навчання: 15,4% – повністю адаптувались, 47,7% – достатньо адаптувались, 33,4% – частково адаптувались, 2,8% – важко визначити, 0,4% – не адаптувались взагалі.

Респонденти зазначили, що під час проведення дистанційного навчання найбільше часу у них займає добір навчальних матеріалів – 39,7%, перевірка домашніх завдань – 25,7%, підготовка відео-матеріалів – 18,9%, оформлення матеріалів – 14% (Рис. 5.6.). Це свідчить про позитивні тенденції у розвитку цифрової компетентності – вчителі створюють свої цифрові матеріали.

Рис.5.6. Відповіді респондентів на питання «Яка частина Вашої роботи при дистанційному навчанні займає найбільше часу?»

Більшість респондентів – 89,7%, вважає, що вже існує достатньо наявних онлайн-дидактичних матеріалів для підготовки до дистанційних занять в умовах війни (Рис.5.7). Це частково підтверджує той факт, що під час пандемії COVID-19 було напрацьовано багато онлайн-матеріалів, які опанували вчителі для своєї дистанційної роботи.

Рис.5.7. Відповіді респондентів на питання «Чи вважаєте Ви достатнім наявність онлайн-дидактичних матеріалів для підготовки до дистанційних занять в умовах війни?»

При цьому, 10,3% респондентів вважають, що таких матеріалів недостатньо. Педагоги вказали на свої потреби такими основними запитам: «Тестове середовище, що має високий рівень захищеності від академічної недоброчесності учнів», «Відео уроків багато, але потребують ретельного відбору, не усі вважаю якісними, потребують часу все подивитись та відсортувати», «Завдання на перевірку засвоєння певних навичок з теми», «Мати вільний доступ до ресурсів, які дають можливість урізноманітнювати уроки», «Схематичні відео-презентації, тобто урок не розповідається повністю, а подана схема розв'язку коротко», «Віртуальні лабораторні роботи», «Розширений український освітній відеоконтент», «Потрібні супровідні презентації до підручників, з деяких предметів, вони є готові (платні) а з деяких немає зовсім. Також потрібні робочі зошити до підручників, заготовки до практичних завдань не завжди є у вільному доступі», «Мало розроблено матеріалів для 5 класу НУШ. Часто розробки не встигають за календарним плануванням», «дуже не вистачає методичних матеріалів з урахуванням психологічного стану дітей переселенців», «матеріали «Я досліджую світ», «Відсутність доступу до електронних версій Workbooks (друкованих зошитів для НУШ)», «Відсутні підручники. відсутні будь-які матеріали для пілотних класів НУШ, крім календарно-тематичного», «Більшість ресурсів є платними а хотілося щоб вони були безкоштовними, наприклад, по фізиці математиці астрономії» та ін.

Педагоги також вказали на те, що вони потребують таких матеріалів: відеоуроки, електронні енциклопедії, розробки уроків для дітей, я це є у «Розумниках»; відеоматеріали з фізичної культури; інтерактивні карти, матеріали з теми

«культура»; матеріали для початкових класів, відеопояснення та перевірка знань; дидактичні матеріали до курсів за вибором при викладанні інформатики 10-11 кл. і програмне забезпечення до нього; більше анімацій, навчальних відео де пояснюються різні природні явища; презентації до уроків інформатики середньої ланки; друковані зошити онлайн, відео-контент для проведення лабораторних робіт з біології; НУШ – українська мова та література, відео по історії українською мовою; відео-матеріали з методики навчання видів спорту українською мовою; музичні інструменти (онлайн); матеріали для роботи з дітьми з ООП (особливими освітніми потребами); більше віртуальних моделей явищ, процесів та пристроїв; електронні робочі зошити з Нумікон; матеріали для трудового навчання українською мовою та технології; плакати з математики, роздаткові матеріали; більше інтерактивних вправ, в яких участь можуть приймати одночасно всі учні; інформатика - 3 клас; відео матеріали до вивчення біографії письменників; художні фільми, зняті за вивченими творами; цікаві завдання до художніх творів; карти розуму до біографії письменників та вивчених творів; матеріали з музичного мистецтва 5 кл.; відеодосліди з хімії українською мовою; матеріали з ілюстраціями для вивчення нових тем французькою мовою; для пояснення граматичних правил; короткі відеозаписи для перегляду на уроках; тематичні якісні короткі відео з історії, а особливо з правознавства; останні практично відсутні для школи; онлайн демонстрації фізичних дослідів; симуляції лабораторних та експериментальних робіт; не просто відео, а з можливістю змінювати вхідні параметри; набір завдань для самоперевірки та корекції; практичні вправи по хімії та відеодосліди; конструктори уроків, схеми, програмне забезпечення; онлайн уроки німецької мови; відеоуроки з фізичної культури 5-11 клас по модулям програми; практичні роботи з MS Excel; 5 клас НУШ - програмування мовою Python; 3D моделювання природних явищ; фото плакатів на різні теми з Основ здоров'я для учнів середньої ланки освіти; відео контент пояснення граматичних правил (короткі відео, до 3-4 хвилин) ; майстер-класи з виготовлення різних виробів з металу та деревинних матеріалів в шкільних майстернях; матеріали для дітей на інклюзії, різний розвиваючий та навчальний матеріал; доступ до платформи tozaBook, фізкультхвилинка; гімнастика для очей під час роботи за комп'ютером; матеріали з інформатики 8-11 клас; матеріали для психодіагностичної та корекційної роботи.

У таких важких умовах роботи під час війни педагогам важливо відчувати певну підтримку від адміністрації свого закладу освіти. Зокрема, під час опитування було висловлено й таку думку: «Наявні та доступні матеріали не задовольняють потреби учнів у повному обсязі - через стресовий стан і здобувачів, і надавачів освіти; через брак алгоритму дій у небезпечних ситуаціях під час освітнього процесу; через відсутність *універсальної* програми освітнього процесу для здобувачів освіти різних категорій». Для оцінки рівня такої підтримки була використана 5-ти бальна шкала Лайкерта, де 1 бал означав, що не відчуває

підтримки взагалі, а 5 балів означали, що повністю відчують підтримку (Рис.5.8).

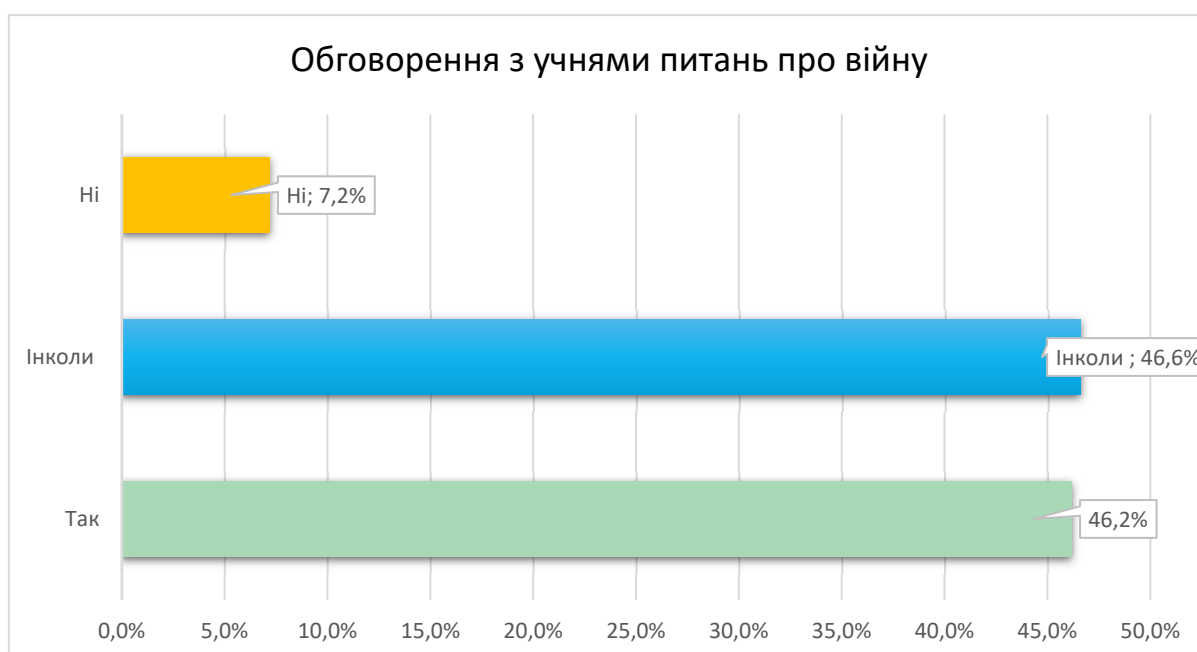
Рис.5.8. Відповіді респондентів на питання «Оцініть, будь ласка, наскільки Ви відчуваєте рівень підтримки від адміністрації Вашого закладу освіти?»

Діаграма свідчить, що переважна більшість респондентів відчуває таку підтримку: 56,6% – повністю відчуває, 27,7% – достатньо відчуває, 11,3% – частково відчуває, 2,8% – важко визначити, 1,6% – не відчуває підтримку взагалі.

Питання «Чи обговорюєте Ви з учнями питання про війну?» мало на меті виявити психологічну готовність вчителів вести розмови з дітьми про складні та трагічні події, при цьому 46,2% респондентів відповіли обговорюють ці питання, 46,6% респондентів інколи обговорюють і 7,2% респонденти зазначили, що не обговорюють такі питання взагалі (Рис. 5.9). Це свідчить про те, що більше половини вчителів самі потребують психологічної підтримки під час війни.

Питання впливу стану педагогів на учнів під час війни сьогодні широко аналізується та вивчається. На підтвердження наведемо приклад даних від міжнародної організації «World Vision International», психічне здоров'я близько 1,5 мільйона дітей в Україні опинилося під загрозою через пережиті жахи війни. Для 5,7 мільйона дітей навчання у школі перервалося, доступ гуманітарних місій до вразливих сімей у районах ведення активних бойових дій досі ускладнений⁹. Війна руйнує добробут сімей в Україні¹⁰. Особливо гострою є ситуація для 6,5 мільйона осіб, у тому числі 1,2 мільйона дітей, які стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО) в Україні. За оцінками ЮНІСЕФ, 1,5 мільйона дітей піддаються ризику розвитку депресії, тривоги, посттравматичного стресового розладу та інших важких психічних захворювань¹¹.

У звіті про оцінку освітніх потреб Міністерство освіти і науки України стверджує, що, враховуючи поточний контекст військових операцій, надання психосоціальної підтримки для учнів є невідкладним пріоритетом. Відповідно до інформації, наданої у звіті, понад 50% усіх громад, які брали участь в оцінюванні, заявили, що здатність дітей до навчання значно погіршилася, а до 80% громад вважають, що учні отримали б користь від додаткової психосоціальної підтримки¹².

Рис.5.9. Відповіді респондентів на питання «Чи обговорюєте Ви з учнями питання про війну?»

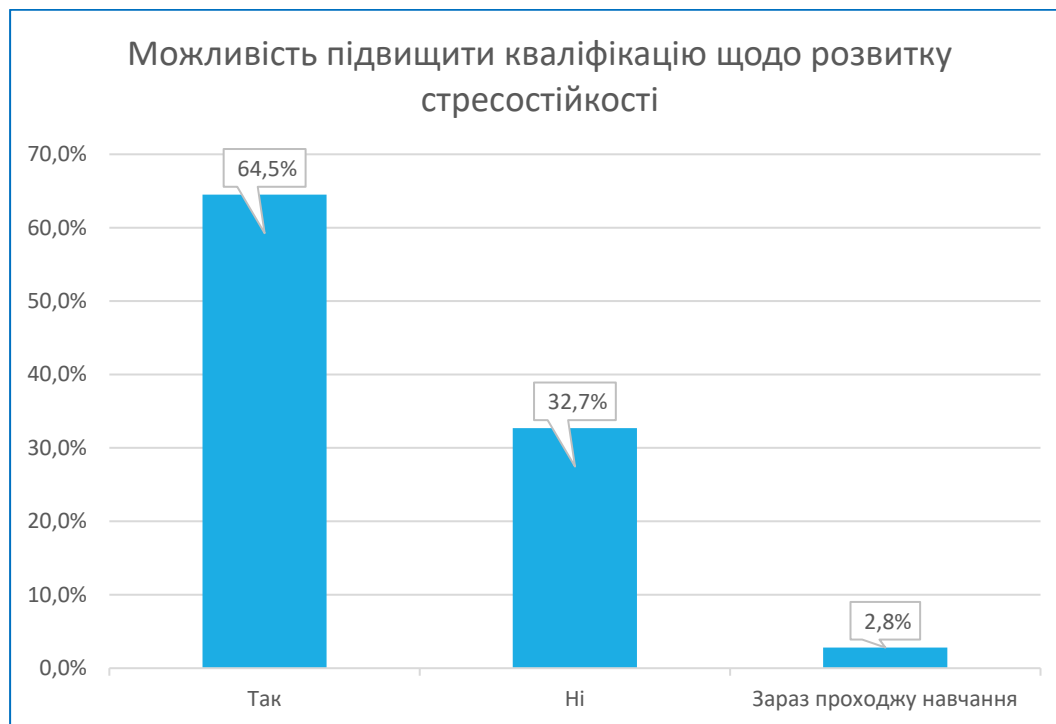
⁹ World Vision International. 3.6 million Ukrainian children could miss school and many at risk of mental health issues. URL: <https://www.wvi.org/newsroom/ukraine/3.6-million-ukrainian-children-could-miss-school-and-many-risk-mental-health-issues> (дата звернення: 08.07.2023)

¹⁰ Інститут соціальної та політичної психології. Дослідження психологічного стану населення в умовах повномасштабної війни. URL: <https://ispp.org.ua/2022/09/13/doslidzhennya-psihologichnogo-stanu-naselennya-v-umovah-povnomasshtabnoii-vijni/> (дата звернення: 08.07.2023)

¹¹ UNICEF. Almost 7 million children in Ukraine at risk as attacks on energy infrastructure cause widespread blackouts and disruption of heating. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/press-releases/almost-7-million-children-ukraine-risk-attacks-energy-infrastructure-cause> (дата звернення: 08.07.2023)

¹² Міністерство освіти і науки України. Оцінювання потреб України у сфері освіти (6 травня – 24 червня 2022). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/07/Pids.zvit.Otsin.potreb.Ukr.u.sferi.osvity-UK-6.05-24.06.22.pdf> (дата звернення: 08.07.2023)

Виявлена позитивна тенденція, що педагогічні працівники самі відчують таку потребу і шукають можливості пройти підвищення кваліфікації щодо розвитку стресостійкості у себе та дітей в умовах війни, бо 64,5% респондентів зазначили, що вже пройшли таке підвищення кваліфікації, 2,8% респондентів зазначили, що зараз проходять таке навчання, але 32,7% респондентів зазначили, що не мають такої можливості (Рис. 5.10).

Рис.5.10. Відповіді респондентів на питання «Чи мали Ви можливість пройти підвищення кваліфікації щодо розвитку стресостійкості у себе та дітей в умовах війни?»

Під час опитування респондентам було запропоновано визначити актуальні теми, знання яких вони потребують під час роботи та надання психосоціальної підтримки для себе, колег, учнів (Рис. 5.11).

Бажання вчителів навчатись та підвищувати кваліфікацію демонструє допис респондента серед відкритих відповідей «я не виїжджала. Всі пишуть про інших, як ми вчителі повинні рятувати від стресів. А нам протягнули руку. От я в Харкові двічі мала контузію (березень 2022), а поліклініки не працювали. Черговий на телефоні сказав, самі шукайте лікарів. А далі пішли наслідки, коли я не могла керувати собою. Лише в грудні 2022 надали допомогу щомісячним вебінаром з психологічної підтримки педагогів. За що я щиро вдячна. Причому тут вигорання. Ми теж люди, а не духи, які інших рятуємо і допомагаємо. Цьому аспекту теж треба приділяти увагу».

Рис.5.11. Відповіді респондентів на питання «Зазначте актуальні теми, знання яких Ви потребуєте під час роботи»

Наведемо список тем відповідно до визначеного серед респондентів рейтингу:

- ✓ ігри з дітьми, які допомагають подолати стрес – 54,9%;
- ✓ практичні техніки, що дають змогу зменшити рівень стресу, тривоги – 52%;
- ✓ професійне та емоційне вигорання: ознаки, профілактика, способи подолання – 42,9%;
- ✓ формування навичок психологічної стійкості, турбота про свою стійкість у стані стресу – 39,9%;
- ✓ надання першої психологічної допомоги дорослому та дитині – 38,9%;
- ✓ психологічна самодопомога, перелік ресурсів для стабілізації та відновлення психологічного стану – 33,4%;
- ✓ робота з батьками, як підтримувати батькам дитину у стані стресу – 31,4%;
- ✓ знання про реакції людини на стресові події – 31,1%;
- ✓ особливості роботи з дітьми, які зазнали втрати близьких – 28,7%;
- ✓ стратегії повернення у зону стійкості (у стан благополуччя): миттєва допомога, заземлення, тілесні практики, дихання – 21,3%;
- ✓ травма війни, визначення того, що діти знаходяться у стресі або травмовані – 20,2%;
- ✓ вимушене переселення; психологічні умови адаптації та навчання в інших містах та селах України; робота з дітьми внутрішніх

- переселенців – 15,3%;
- ✓ психосоціальна адаптація до іншої країни вимушеного перебування; психологічні складності мовного та соціального бар'єру в спілкуванні; робота з дітьми, які виїхали за кордон – 14%.

Питання дискримінації або позбавлення прав.

Питанням дискримінації в Україні не приділяється достатньо уваги. Про це стверджують звіти та дослідження в основному громадських та міжнародних організацій. Тому, дискримінація є болючою проблемою в Україні. Вона може торкнутись кожної людини незалежно від її віку, статі, стану здоров'я. У 2013 р. в Україні прийнято Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», що визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії дискримінації з метою забезпечення рівних можливостей щодо реалізації прав і свобод людини та громадянина¹³. При цьому, у законі чітко визначено поняття **«дискримінація»**, а саме: *ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі - певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними». Також закон оперує такими поняттями, як пряма та непряма дискримінація, підбурювання до дискримінації, посібництво у дискримінації, утиск, позитивні дії, а також визначає **принципи недискримінації** у законодавстві України:*

- ✓ забезпечення рівності прав і свобод осіб та/або груп осіб;
- ✓ забезпечення рівності перед законом осіб та/або груп осіб;
- ✓ повагу до гідності кожної людини;
- ✓ забезпечення рівних можливостей осіб та/або груп осіб.

Дія цього закону поширюється на сфери суспільних відносин, а саме:

- ✓ громадсько-політична діяльність;
- ✓ державна служба та служба в органах місцевого самоврядування;
- ✓ правосуддя;
- ✓ трудові відносини, у тому числі застосування роботодавцем принципу розумного пристосування;
- ✓ охорона здоров'я;
- ✓ **освіта;**

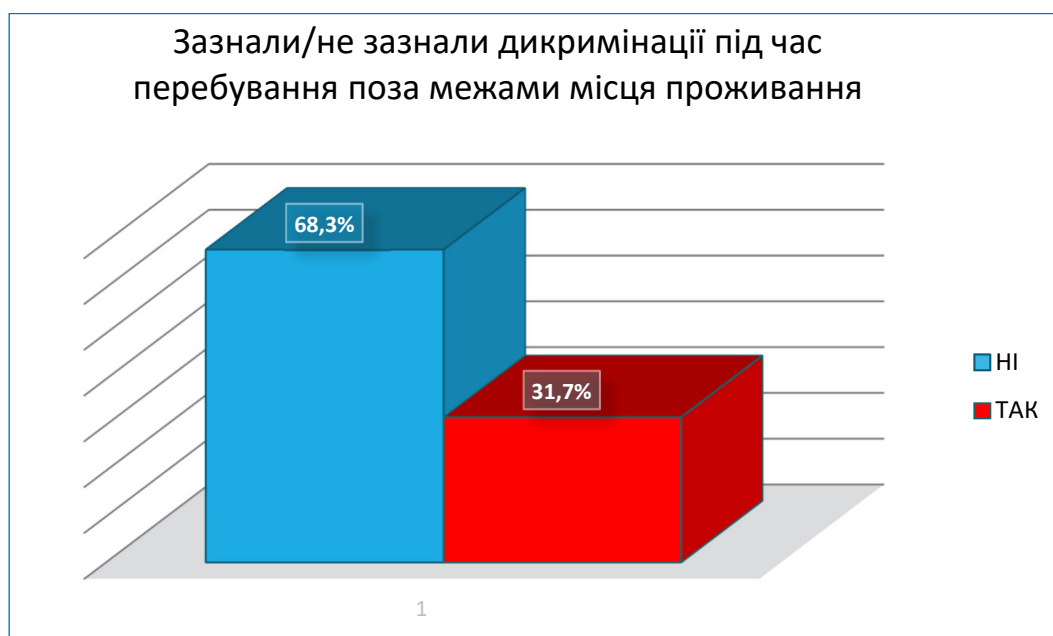
---

¹³ Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.412. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

- ✓ соціальний захист;
- ✓ житлові відносини;
- ✓ доступ до товарів і послуг;
- ✓ на інші сфери суспільних відносин¹⁴.

Автори усвідомлюють, що питання дискримінації та позбавлення прав людини особливо загострилося під час війни. Важливим було з'ясувати чи зазнали респонденти будь-яких форм дискримінації або позбавлення прав. Тому на запитання «**Чи зазнали Ви або ваші близькі під час перебування поза межами місця проживання будь-яких форм дискримінації або позбавлення прав?**» було отримано такі результати:

- відповідь на це питання дали 25 419 респондентів, тобто 59,5% від загальної кількості респондентів, які взяли участь у дослідженні;
- з них не зазнали дискримінації – 68,3%;
- зазнали дискримінації та вказали на її ознаки (та інше) 31,7% (рис. 5.12).

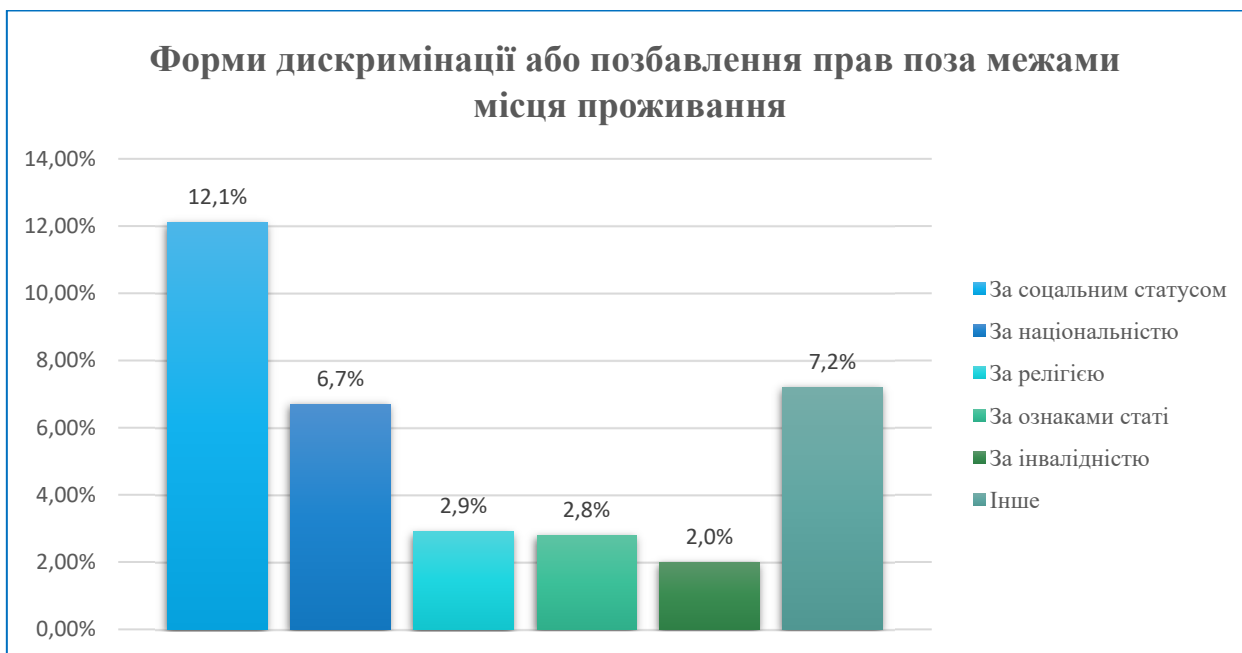

Рис. 5.12 Відповіді респондентів на запитання щодо дискримінації або позбавлення прав

Щодо форм дискримінації, респонденти, в основному вказали, що зазнали дискримінацію за різними ознаками. **Найбільш поширеними** формами дискримінації виявились такі: за соціальним статусом - 12,1%, за національністю – 6,7%, за релігією – 2,9%, за ознаками статі – 2,8%, за інвалідністю – 2%, інше – 7,2% (рис.5.13).

¹⁴ Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.412. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

Враховуючи, що основна маса респондентів, жінки (91%), питання дискримінації за різними формами привертає особливу увагу з точки зору ґендерної рівності.

Рис. 5.12 Відповіді респондентів щодо найбільш поширених форм дискримінації

Переважно біженцями та ВПО стали жінки, інваліди, особи похилого віку. Серед відкритих відповідей (інші види дискримінації) респонденти вказали, зокрема, на таке (цитати):

- ✓ «за місцем знаходження свого міста, перебуваючи в евакуації»;
- ✓ «за ознакою статусу ВПО»;
- ✓ «за соціальним статусом, так зазнали. Наше суспільство в принципі дискримінує вчителів»;
- ✓ «за ознакою мешканця східного регіону України»;
- ✓ «за місцем колишнього проживання»;
- ✓ «тому що я з Донбасу»;
- ✓ «просто що ми з іншого місця і недоброзичливо ставлення, приклеювання шаблонів»;
- ✓ «якщо ти з Донбасу, ти винен у війні»;
- ✓ «важко знайти житло, коли дізнаються, що ми з Донецької області»;
- ✓ «я зазнала біль, що моє місто окуповане і там страшно говорити українською мовою, бо багато зради, але я пишаюсь, що я українка»;
- ✓ «я і моя родина зазнала дискримінації з боку агресора, перебуваючи в окупації»;
- ✓ «за те, що з Донецької області»;
- ✓ «за походженням із центральної України відчутною була дискримінація (не тотальна) у Західній Україні»;
- ✓ «Центральна Україна вважає, якщо ми з Харківської області, то ми за росію»;
- ✓ «Негативне відношення до мешканців Донецької області»;
- ✓ «Маю 2 дітей (15 років і 22 роки, яка навчається у вищому навчальному

- закладі). Майже усі фонди відмовляють у гуманітарній та грошовій допомозі, так як діти дорослі. Майже уся заробітна плата йде на оплату житла»;
- ✓ «Позбавлення прав отримувати гуманітарну допомогу за належністю до певної громади, за віком»;
  - ✓ «позбавлення прав навчатися в тому закладі, де хотіли (коли дізнаються, що переселенці, то відмовляють)»;
  - ✓ «Моя дитина навчається у коледжі (Тернопільська обл.) було приниження з боку викладачів за те що вона зі східної України»;
  - ✓ «за національністю, особливо на території Тернопільської обл., школи, соціуму; постійні зауваження, втручання в особистий простір дитини щодо вивчення укр.мови, образи, наприклад: "що ти забув тут " москаль";
  - ✓ «Коли ми вимушено 2 місяці перебували у місті Свалява, то відчували тиск щодо мови, бо там весь час дорікали за російську мову у різних службах, не хотіли обслуговувати, поки не почнеш говорити українською»;
  - ✓ «Я не виїздив з тимчасово окупованих територій. Зазнав психологічного тиску з боку окупантів до звільнення території»;
  - ✓ «Літом, коли була у Польщі, то директор заставив писати заяву без збереження заробітної плати на місяць»;
  - ✓ «є між заходом і сходом швидше не дискримінація, а прояв нелюбові, оскільки східна частина країни дуже постраждала і тому рідкі випадки трапляються, але на рівні підсвідомості все може дійти до правди»;
  - ✓ «Були три місяці переміщені з Київщини на Закарпаття, то там нам говорили, що ми приїхали в їхню країну. Було дивно дізнатися, що виявляється ми не з однієї країни... Хоча так вважають там не всі. Багато хороших чуйних людей»;
  - ✓ «Жінка зазнала дискримінації через наше місце проживання - Донецька область. Люди думають, що саме через нас виникла війна»;
  - ✓ «Під час внутрішнього переміщення до Закарпатської області (на кордоні з Угорщиною) відчувалося упереджене ставлення через те, що ми спілкуємося рідною українською мовою, за нашу патріотичну проукраїнську, ясна річ, позицію. Там люди налаштовані по-іншому. І мови української там не почуєш, лише в поодиноких випадках. В школах і садочках переважно угорська»;
  - ✓ «Безвідповідальне ставлення людей, котрі надали житло для підтримки наших людей»;
  - ✓ «мене турбує те, що серед учителів є ті, що прихильні до ворога, але ця тема не обговорюється ні адміністрацією школи, ні вищими органами»;
  - ✓ «Я з Донецької області, зараз проживаю в Полтавській м.Кременчук. Особисто мені не довелося зіткнутися з дискримінацією, але чула, що "донецьких" не люблять, проявляють ворожість : "Це через вас війна", "Ідіть і захищайте", пробивали шини автомобілям з донецькими номерами»;
  - ✓ «негативне ставлення до ВПО»;
  - ✓ «приниження російськомовних сімей у крупних містах Західної України»;
  - ✓ «Я не перебувала за межами, але надавала притулок ВПО впродовж 6

- місяців і знаю їх емоційний стан»;
- ✓ «Завжди відчуваю дискримінацію та позбавлення прав, тому що працюю на посаді вчителя!!! Я та мої діти позбавлені ВСЬОГО!!!»;
  - ✓ «На заході нашої країни багато людей, які просто ненавидять "східняків". Це вони так називають жителів східних областей»;
  - ✓ «Неприємне враження від питання: "Чого ви сюди приїхали?" Це було у Львові, а приїхали з окупації (Дворічанський район Харківської області). Розумію, що досі поділяють на схід і захід. На другий день виїхала сім'єю на Житомирщину, плачу досі, бо шукала підтримки і більш безпечного місця (на співпрацю з рашистами не пішла, але це у паспорті не пишуть. Вибачте)»;
  - ✓ «Від людей, яких я знаю, подібних скарг не чула. Була проблема в моєї подруги з продовженням відпустки з догляду за дитиною з інвалідністю: вони з донькою в Литві, а за місцем роботи в Харкові вимагали довідку від українського медзакладу щодо інвалідності дитини (якийсь плановий щорічний огляд). Наскільки мені відомо, усе з'ясували»;
  - ✓ «Зазнали мої батьки: вони пенсіонери, але працюють в комунальній службі; їхнє керівництво увесь час їх шантажує звільненням через їх вік
  - ✓ «за соціальним статусом, чули "Ненавиджу переселенців"»;
  - ✓ Дуже багато моїх друзів, перебуваючи на заході України зазнали психологічного тиску через те що вони ХАРКІВ'ЯНИ! Було багато фраз, по типу: "Чого ви сюди понаїхали?"
  - ✓ «за соціальним статусом, роботодавці відмовляють у працевлаштуванні через статус ВПО»;
  - ✓ «за соціальним статусом, маючи статус ВПО (позбавлення житла) хіба не дискримінація»;
  - ✓ «Вказували на Львівщині дитині на те, що розмовляє російською»;
  - ✓ «Сексизм»;
  - ✓ «Основна форма дискримінації, на мою думку, це влада нашої громади, яка не забезпечила вчителів засобами ІКТ, щоб вони мали змогу хоча б своєчасно виставляти оцінки в електронний журнал, а не вести його з телефону, або фотографувати паперовий журнал і сидіти вдома годинами переносити результати навчання здобувачів освіти. Така ж історія і з дистанційним навчанням - це біда, коли учні через старе обладнання вчителя не можуть бачити демонстрацію уроку чи вчителя, а тільки слухати».

Респондентами, зокрема були висловлені й побажання, наприклад, проводити періодичне анкетування щодо **мобінгу**¹⁵ або просто комфортних психологічних та фізичних умов праці, адже вчителі, особливо вчителі початкових класів, дуже завантажені.

---

¹⁵ Мобінг (знуцання, від англ. mob — юрба) — систематичне цькування, психологічний терор, форми зниження авторитету, форма психологічного тиску у вигляді цькування співробітника у колективі, зазвичай з метою його звільнення - <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%BD%D0%B3>

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Опитування педагогічних працівників, проведене у період з 13 березня до 13 квітня 2023, відбувалось в умовах повномасштабного вторгнення рф на територію України. Заклади освіти, педагогічні працівники, учні та студенти змушені пристосовуватись до умов, що змінили життя громадян: обстріли, блекаути, постійні повітряні тривоги, окупація територій, переміщення та ін. Все це змусило педагогів і адміністрацію закладів освіти проявляти гнучкість в організації освітнього процесу. Значна частина шкіл і ЗВО екстрено перейшли на виключно дистанційний формат.

Ураховуючи ситуацію в країні сьогодні, дистанційний та змішаний формати навчання буде продовжено, що означає необхідність активного використання ІКТ та посилення вимог до самостійного навчання. З огляду на це переважна більшість питань, адресованих до педагогічних працівників, була спрямована на різні аспекти використання ними ІКТ для організації та здійснення освітнього процесу.

На запитання анкети надали відповіді респонденти з усіх підконтрольних регіонів України, а також частково з окупованих територій. Респонденти, що відповідали на запитання анкети, це: вчителі ЗЗСО, керівники шкіл, методисти, практичні психологи, соціальні педагоги, логопеди, корекційні педагоги, керівники гуртків, асистенти вчителя, вчителі дошкільних закладів освіти та ін.

Респонденти були представниками закладів освіти різних типів власності (комунальні та приватні), належали до різних вікових груп. Загалом у опитуванні взяло участь **42 708** респондентів з різним стажем фахової діяльності, типу населеного пункту (місто, село, селище міського типу). Опитування представляє нерепрезентативну вибірку.

Переважна частина респондентів представлена такими категоріями, як **вчителі початкових класів, вчителі іноземних мов, української мови та літератури, математики, інформатики та адміністратори шкіл**. Це, на нашу думку, засвідчує про їх більшу активність і зацікавленість у використанні ІКТ для організації дистанційного навчання, здійсненні освітньої реформи Нова українська школа.

Метою опитування було виявлення професійних потреб і готовності у здійсненні дистанційного та змішаного навчання в умовах війни, оцінка ефективності використання онлайн-інструментів дистанційного навчання учнів/учениць, визначення цифрові освітні ресурси, що користуються найбільшим попитом, виявлення потреб вчителів в умовах воєнного стану. На відміну від опитування, що здійснювалось у 2022 р., до анкети **було додано блок «Особливості дистанційного навчання в умовах війни»**.

Традиційно, третій рік поспіль один з блоків анкети було присвячено самооцінюванню респондентів щодо їхнього **рівня цифрової компетентності**.

Під час проведення опитування було враховано обмеження доступу респондентів до онлайн засобів.

Також було враховано й те, що протягом періоду карантинних обмежень та воєнного стану у країні було розроблено значну кількість ресурсів для вчителів, що з'явилися у відкритому доступі. Поява нових вимог та інструкцій до проведення дистанційного навчання, розроблення методичних рекомендацій для вчителів спричинило реорганізацію діяльності закладів освіти та появу нових планів дистанційного навчання та стратегій розвитку шкіл та інших закладів освіти, зокрема й закладів післядипломної педагогічної освіти. У системі післядипломної педагогічної освіти з'явилась значна кількість поглиблених курсів з підвищення кваліфікації щодо використання цифрових засобів навчання на уроках.

Попри це, **загальна динаміка з підвищення рівня цифрової компетентності вчителів залишається досить помірною**, вчителі продовжують використовувати обмежений спектр засобів та ресурсів ІКТ. Як це було і в 2022 році, у 2023 році педагоги не досить активно створюють власні цифрові ресурси, залишаються пасивними у більшості заходів з безпечного використання цифрових ресурсів, не володіють навичками захисту пристроїв та персональної інформації. Питання підняття спроможності та підтримки вчителів все ще залишається недостатньо вирішеним. Педагоги продовжують висловлювати власні очікування щодо їхньої підтримки з боку установ закладів освіти та держави, особливо під час війни, де не останнє місце займає нестача часу для підготовки до онлайн-уроків та самоосвіти, недостатнє матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу у дистанційному форматі.

Серед **невирішених за три останні роки** проблем респонденти вказують на такі:

- відсутність якісного інтернету – 64,7%;
- недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів – 56,8%;
- віялові відключення електроенергії – 49,1%;
- низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів – 41,3%;
- відсутність підтримки з боку батьків – 30,0%;
- брак часу через збільшення навантаження для вчителя – 25, 9%;
- психологічні труднощі під час дистанційного навчання – 14,5%;
- труднощі з дистанційним навчанням учнів початкової школи – 13,9%;
- недостатній рівень цифрової компетентності вчителів – 5,1%.

Отже, до основних проблем у 2023 р. респонденти відносять: **відсутність якісного інтернет-зв'язку (64,7%), недостатнє матеріально-технічне забезпечення учнів (56,8%), віялові відключення електроенергії – 49,1%;** низький рівень самоорганізованості та мотивації учнів – 41,3%; відсутність підтримки з боку батьків – 30,0%; брак часу через збільшення навантаження для вчителя – 25, 9%. На відміну від попередніх років, коли педагоги у 2021 та 2022

рр. вказували на неналежний доступ до цифрових пристроїв, слабе забезпечення високошвидкісним інтернет-зв'язком, неналежне управління доступом до ІТ-інфраструктури з боку закладів освіти, **вказані проблеми свідчать про посилення освітніх втрат та освітніх розривів** в Україні, особливо у 2022-2023 навчальному році.

Серед **основних потреб у підвищенні кваліфікації** респондентами під час опитування в 2023 році було визначено такі:

- вдосконалення методики проведення онлайн-уроків – 40,1%;
- створення навчальних відео, запис і монтаж відео уроку – 38,0%;
- знайомство з новими онлайн-інструментами та сервісами для учнівської творчості – 34,5%;
- практична допомога з опанування новими інструментами – 31,5%;
- володіння інструментами оцінювання в умовах дистанційного навчання – 20,7%;
- курси для вчителів НУШ основної школи – 27,9%;
- швидкі онлайн-консультації з питань використання ІКТ – 19,2%;
- створення і підтримка власного блогу – 14,7%;
- ознайомлення з новими онлайн-семінарами-практикумами – 14,2%;
- курси для вчителів НУШ початкової школи – 13,1%;
- забезпечення доступності до онлайн-курсів, вебінарів – 12,4%.

У 2023 році **збільшився попит** на вдосконалення навичок щодо створення навчальних відео, швидкі онлайн-консультації з питань використання ІКТ, запис та монтаж відео уроків; знайомство з новими онлайн-інструментами та сервісами для учнівської творчості; для вчителів НУШ основної школи. З'явилась необхідність опанування інструментами онлайн-навчання дітей з особливими освітніми потребами, ведення власного YouTube-каналу вчителя, програмами для монтажу відео (безкоштовну розробку для вчителів), Excel: навичками і лайфхаками для педагогічних працівників, посилення використання ІКТ для інклюзивної освіти в дистанційному режимі, викладання курсів програмування для вчителів.

Щодо організації дистанційного навчання на практиці, виявлено, що вчителі, в цілому, використовують значний спектр цифрових інструментів та онлайн-ресурсів для проведення уроків, серед **яких найбільш популярні - Viber (77,7%) та Zoom (63,8%) та Google Workspace for Education (53,1%)**. Електронний щоденник респонденти використовують у 2023 р. **вдвічі більше** – 34,1%; також **вдвічі збільшився** відсоток користувачів **Telegram** – 26% порівняно з 13,3% у 2022 р. Серед інших інструментів респонденти вказали такі: Learningapps.org – 26,7%; сайт навчального закладу – 24,7%; МійКлас – 22,1%; Padlet – 16,8%; Kahoot – 11,9%; Skype – 6,9%; Microsoft Teams – 4,9%; WhatsApp – 4,8%; JitsiMeet - 4,4%; Moodle – 3,8%; Mentimeter – 3,8%. Менше 1% набрали такі інструменти, як Twitter, Human, Cisco Webex, Wordwall, Liveworksheets, Humen, Діскорд.

Результати опитувань 2021, 2022 та 2023 рр. щодо використання онлайн-ресурсів для організації дистанційного навчання свідчать, що в шестірку лідерів входять: **На Урок (88,7%), Всеосвіта (83,5%), уроки на YouTube (75,3%), ВШО (51,1%) та EdEra і матеріали на Facebook (34,3%).**

Самооцінювання респондентів щодо їхньої цифрової грамотності та компетентності, що було також частиною опитування, засвідчило: більшість педагогів **вміє шукати інформацію** на рівні незалежного (45,6%) та базового (34,5%) користувача; **оцінити достовірність інформації** на рівні професійного (43,3%) та базового (31,9%) користувача; **зберігати знайдену інформацію** на рівні професійного (41,2%) та незалежного (31,9%) користувача.

У сфері **«Комунікація та співпраця»** педагогічні працівники також мають високі рівні. Переважна більшість респондентів **вміє спілкуватись, використовуючи різні засоби комунікації** на рівні професійного (60,5%) та незалежного (20,7%) користувача; **створювати та керувати контентом** на рівні незалежного (50,1%) та базового (28,5%) користувача; **користуватись онлайн-послугами** на рівні професійного (39,1%) та незалежного (36,8%) користувача; **знають і вміють користуватись онлайн-інструментами для співпраці** на рівні професійного (40,7%) і незалежного (24,4%) користувача.

У сфері **«Створення цифрового контенту»** ситуація з наявними рівнями цифрової компетентності педагогічних працівників змінюється. Переважна більшість респондентів **вміє створювати мультимедійний контент** у різних форматах, використовуючи різноманітні цифрові інструменти та середовища на рівні базового (62,2%) та незалежного (33,3%) користувача; **використовувати функції форматування контенту** та різних інструментів на рівні незалежного (62,4%) та базового (30,2%) користувача; **знають правила використання контенту відповідно до захисту авторських прав** на рівні базового (47,9%) та незалежного (39,4%) користувача; **мають навички програмування** на рівні базового (79,4%) та незалежного (20,1%) користувача. Рівень професійного користувача у середньому мають лише 8% респондентів.

У сфері **«Безпека»** респонденти зазначили наявність вміння **забезпечити захист системи пристроїв і програм** (базовий рівень – 67,2%, незалежний рівень – 21,3) та **захистити персональну інформацію на своїх цифрових пристроях** (базовий рівень – 46,2%, незалежний рівень – 39,3%). А також наявність вміння **використовувати ІКТ безпечно для власного здоров'я** (професійний рівень – 46,4%, незалежний рівень – 32,0%) та знання стосовно **впливу цифрових технологій на повсякденне життя та навколишнє середовище** (незалежний рівень – 39,3%, професійний рівень – 46,7%).

У сфері **«Вирішення проблем»** професійний рівень користувача має незначна кількість респондентів, що свідчить про досі існуючі прогалини у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. **Половина респондентів**

мають базовий рівень користувача у цій сфері, про свідчать такі дані: **вміння вирішувати проблеми, що виникають при використанні цифрових технологій** (базовий рівень – 56,1%, незалежний рівень – 39, 8%); **вміння вибрати та використати відповідний цифровий інструмент або сервіс для вирішення нетехнічних проблем** (базовий рівень – 43,7%, незалежний рівень – 41,9%); **вміння вибрати та використати відповідний цифровий інструмент для вирішення технічних проблем** (базовий рівень – 56,4%, незалежний рівень – 38,2%); **усвідомлення потреби в оновленні навичок у галузі цифрових технологій** (незалежний рівень – 40,7%, базовий рівень – 38,4%).

Загалом з отриманих відповідей респондентів з'ясовано, що рівень цифрової компетентності педагогів **зростає досить повільно**, незначною мірою це стосується знання та вміння користуватись онлайн-інструментами для співпраці, знань правил використання контенту відповідно до захисту авторських прав, базового рівня програмування. Щодо інших показників рівня цифрової компетентності за галузями, слід зазначити, що вони **залишились загалом на рівні 2022 року**. Така ситуація потребує уваги фахівців та знаходження ефективних шляхів розвитку цифрової компетентності вчителів та населення України в цілому.

Проведене опитування дозволило вже втретє в Україні використати інструмент самооцінювання цифрової компетентності вчителів на основі Рамки цифрової компетентності для громадян (DigComp 2.0 та 2.1) та Рамки цифрової компетентності для освітян (DigCompEdu), викладений у блоці «Цифрова компетентність вчителя».

Підсумовуючи результати опитування освітян **за блоком питань «Особливості дистанційного навчання під час війни»**, зазначимо, що більшість респондентів (86,7%) залишились вдома та продовжують працювати в своєму закладі освіти; освітній процес здійснюється в різних форматах: дистанційно – 41,9%, змішано – 37,7% і стаціонарно – 20,4%, що залежить від активності бойових дій на території області та наявності облаштованих бомбосховищ у ЗЗСО.

Поява **нових викликів** перед вчителями та системою освіти, спричинена війною, на думку педагогів, полягає в тому, що 79,3% респондентів працюють з дітьми ВПО дистанційно, 60,2% респондентів працюють дистанційно з українськими дітьми-біженцями в інших країнах. При цьому, педагоги вважають, що більшість дітей, які перебувають за кордоном, навчаються одночасно у двох системах освіти, про що свідчать відповіді 72,3% респондентів. Це свідчить про важке навчальне навантаження для учнів, що впливає на їх психологічний та фізичний стан, що приведе в майбутньому до освітніх втрат. Попри існуючі складнощі вчителів, що працюють з дітьми ВПО та біженцями, більшість респондентів – 89,7%, зазначили, що вже існує достатньо онлайн-дидактичних матеріалів для підготовки до дистанційних занять в умовах війни. Це свідчить про те, що під час пандемії COVID-19 було напрацьовано достатньо матеріалів, що опанували

вчителі для дистанційної роботи.

Педагоги зазначили **про потреби у підвищенні кваліфікації з надавання психосоціальної підтримки учням в умовах війни**. Серед вказаних тем: ігри з дітьми, що допомагають подолати стрес – 54,9%; практичні техніки, що дають змогу зменшити рівень стресу, тривоги – 52%; професійне та емоційне вигорання: ознаки, профілактика, способи подолання – 42,9%; формування навичок психологічної стійкості, турбота про свою стійкість у стані стресу – 39,9%; надання першої психологічної допомоги дорослим та дитині – 38,9%; психологічна самодопомога, перелік ресурсів для стабілізації та відновлення психологічного стану – 33,4%; робота з батьками щодо того, як підтримувати батькам дитину у стані стресу – 31,4%; знання про реакції людини на стресові події – 31,1%.

Результати опитування педагогів щодо організації дистанційного навчання під час війни **підтверджені дослідженнями міжнародних організацій у країнах перебування українських біженців**. ЮНЕСКО провело дослідження щодо включення біженців до систем шкільної освіти семи європейських країн: Польщі, Болгарії, Чехії, Молдови, Словаччини, Угорщини та Румунії. Станом на червень 2023 року там перебуває 1 902 685 українських біженців¹⁶. При цьому, згідно звітів УВКБ ООН за останні шість місяців, 65% українських біженців заявили про намір залишитися в країні, що їх приймає. У зв'язку з цим включення дітей з України до місцевих систем освіти, їхня інтеграція та подальше навчання є для урядів цих країн ключовими питаннями. При цьому в середньому 6 із 10-ти українських дітей (57%) не навчаються у школах країни, що приймає. Серед останніх досліджень, що проводяться у країнах перебування українських біженців, дослідження, проведене у травні 2023 р. у Польщі Фондацією розвитку інформаційного суспільства для з'ясування становища українських дітей та молоді, їхніх опікунів у контексті освітніх, соціальних і життєвих проблем, пов'язаних із потребою емігрувати у зв'язку з війною в Україні¹⁷. Серед **складнощів, з якими зустрілись сім'ї та діти з України** в країнах тимчасового прихистку, є мовний бар'єр та нестача мовних курсів, психологічні проблеми, нестача вчителів, відсутність шкільного приладдя та ноутбуків у дітей, доступ до транспорту, швидкісного інтернету, фізичні можливості відвідування шкіл та ін. Тому країни реагують на ці виклики. Наприклад, у Румунії було скасовано державний іспит з переведення до 9-го класу.

Якщо брати за країнами перебування учнів, маємо такий стан згідно зазначених

¹⁶ UNESCO. Ukrainian refugees' pathways to inclusion in education: Insights from host countries. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/ukrainian-refugees-pathways-inclusion-education-insights-host-countries?hub=343> (дата звернення: 08.07.2023)

¹⁷ Diagnoza potrzeb dzieci i młodzieży uciekających przed wojną w Ukrainie. Perspektywa społeczności ukraińskiej w Polsce. URL: https://biblioteki.org/publikacje/diagnoza-potrzeb-dzieci-i-mlodziezy-uciekajacych-przed-wojna-w-ukrainie-cz-2-perspektywa-spoleczności-ukraińskiej-w-polsce/?fbclid=IwAR0X3S-2SZ1NWX7gNyweNuijvqQGB9Tiez-V3PAIBk_ffYeaRBhvMBd0GZl8 (дата звернення: 08.07.2023)

досліджень:

- ✓ найбільше дітей-біженців пішли до шкіл у **Польщі**. Загалом у цій країні перебувають 992 670 біженців, з них 33% – діти шкільного віку. З них до шкіл було зараховано 55% (181 770), а 27% використовують Всеукраїнську школу онлайн (ВШО).
- ✓ У **Чехії** з 341 417 біженців 28% – діти. До шкіл пішло 54% (51 282).
- ✓ У **Болгарії** проживають 169 575 українських біженців, з них 38% дітей шкільного віку. У грудні 2022 року у болгарських школах навчалося 2250 дітей (3%). Майже 400 дітей також відвідували курси мовної підтримки.
- ✓ У **Румунії** із 131 462 біженців діти шкільного віку становлять 26%. Станом на березень 2023 року в румунських школах навчалося 4008 українських дітей (11%). 71% використовують платформу ВШО.
- ✓ У **Словаччині** знайшли прихисток 102 090 українців, з них дітей шкільного віку 25%. До школи пішли 59% дітей (15 000), при цьому освіта для дітей-біженців зі статусом тимчасового прихистку не є обов'язковою.
- ✓ В **Угорщині** отримали прихисток 52 335 біженців із України, у тому числі 34% – діти шкільного віку (4965). До дитсадків та шкіл пішли 7975 дітей (28%).
- ✓ У **Молдові** зареєстровано 109 645 біженців із України. Дітей шкільного віку – 44%. До школи пішли лише 4% (1862). 62% відвідують онлайн-заняття з українських шкіл [4].

Прагнення сімей повернутись в Україну також впливає на інтегрування дітей у школах країн перебування. Це спричинено невпевненістю батьків щодо термінів і статусу їхнього перебування в країні тимчасового прихистку.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Проведене дослідження громадської думки вчителів та інших педагогічних працівників дозволило дійти висновку, що сьогодні в Україні питання організації дистанційного та змішаного навчання у ЗЗСО є **недостатньо вирішеним**. Про це свідчить виступ Міністра освіти і науки України, Оксена Лісового, який зазначив, що *«перш за все в Україні дбатимуть про безпеку учнів та вчителів під час освітнього процесу... важливе завдання, яке ставить для реалізації МОН, – організація якісного онлайн-навчання. Це для школярів за кордоном та тих, хто через безпекову ситуацію в Україні змушений вчитися дистанційно. Серед інших важливих завдань для втілення – тотальна цифровізація та оптимізація доступу до освіти через створення індивідуальних кабінетів»*¹⁸.

У травні 2023 р. Міністерство освіти і науки України видало наказ МОН № 563 від 15.05.2023 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»¹⁹, де визначено варіанти здобуття освіти під час дії воєнного стану, порядок оцінювання результатів навчання, отримання документів про освіту тощо. У наказі зазначено, що школи мають врахувати додаткове навантаження на учнів та вчителів, які працюють дистанційно, в тому числі, й коли діти отримують одночасно освіту у країнах тимчасового прихистку.

Реалізація завдань у системі загальної середньої освіти залежить не тільки від вчителів, а й від інших гравців, що формують освітню політику та впроваджують її у шкільне життя. Основний тягар організації освітнього процесу в період воєнного стану несуть вчителі, тому саме вони потребують уваги держави та громадян. Створення належних умов для педагогів та учнів для навчання має стати рушієм освітніх змін та реформ сьогодення.

Аналіз отриманих результатів опитування дозволив авторам сформулювати відповідні пропозиції, які, на нашу думку, можуть сприяти більш ефективному вирішенню проблем вітчизняної освіти. Пропозиції адресовані:

- **урядові установи, Міністерство освіти і науки України**, управління освіти на різних рівнях (для розроблення планів дій, державних програм, проведення заходів, що спрямовані на підтримку вчителів в умовах воєнного стану).
- Важливу роль у процесі забезпечення освітнього процесу сьогодні відіграє **Міністерство цифрової трансформації України**, покликане забезпечувати та контролювати процес оснащення закладів освіти цифровими засобами для організації навчання. **Дорожня карта з цифровізації закладів освіти**

¹⁸ https://24tv.ua/education/bude-distantsiyne-navchannya-2023-lisoviy-rozpoviv-pro-navchannya_n2319395

¹⁹ Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»(Наказ МОН № 563 від 15.05.2023 року) https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/89142/

має забезпечити розроблення планів дій для органів місцевого самоврядування та об'єднаних громад²⁰. Важливо провести **актуальний аналіз/моніторинг поточного стану технічного та науково-методичного оснащення шкіл та особисто вчителів** з огляду на здійснення дистанційного навчання для учнів. Особливу увагу слід приділити вчителям, що здійснюють дистанційне навчання для дітей ВПО та біженців, по можливості, й тих вчителів, які здійснюють дистанційне навчання для дітей з окупованих територій. Не повинні залишитись **осторонь діти з особливими освітніми потребами**, тому інклюзивна освіта має бути у фокусі досліджень у складний час в Україні. Саме у цих питаннях мають взяти участь **органи місцевого самоврядування** на місцях.

- **Органам влади** необхідно розробити, запровадити та підтримати державні програми грантової підтримки громадських ініціатив подолання викликів, що постали перед вчителями у запровадженні дистанційного навчання під час війни.
- **Міністерству соціальної політики** варто проаналізувати спроможність малозабезпечених сімей, де є діти шкільного віку, щодо їхнього доступу до інтернету та до цифрових засобів для навчання, і загалом, до освітніх послуг, а також сприяти ініціативам громадськості з організації допомоги та реалізації програм підтримки тих осіб, що отримують освіту та які потребують особливої уваги держави.
- **Заклади загальної середньої освіти** та інші освітні установи мають приділити увагу онлайн-підтримці своїх колективів та учнів, побудувати канали для комунікації у різних умовах функціонування шкіл, переглянути можливості технічного оснащення, програмних засобів та наявного інформаційно-цифрового середовища, існуючих можливостей для учнів та батьків в умовах конкретного регіону та закладу освіти, швидкого реагування на потреби вчителів та учнів, підтримки вчительських інновацій тощо.
- **Науково-дослідні установи**, зокрема в системі НАПН України, мають спрямувати свої зусилля на розроблення інструментів та методик підтримки онлайн-навчання з різних предметних галузей, виявлення прогалин та пропонування інноваційних, ефективних науково обґрунтованих онлайн-засобів, та науково-методичного супроводу, що забезпечать вчителів і систему підвищення кваліфікації новітніми розробками; важливим є створення нових цифрових платформ з доступними онлайн-ресурсами для вчителів всіх предметів та покроковими інструкціями їх використання. Варто коротко додати проблематику/тематику, над якою ми (ІЦО) будемо працювати у 2024-

²⁰ Слід зазначити, що Дорожня карта реформування ІТ-освіти в Україні розроблялася за ініціативою Віцепрем'єр-міністра — Міністра цифрової трансформації Михайла Федорова, Міністерства цифрової трансформації України та Міністерства освіти і науки України у 2021 році. Однак, у 2022 р. почалось широкомасштабне вторгнення РФ в Україну, і зазначена стратегія потребує ретельного перегляду з огляду на ситуацію.

2025 та у 2026-2027 рр.

- **Заклади післядипломної педагогічної освіти** та інші установи й суб'єкти надання освітніх послуг, що здійснюють підвищення кваліфікації вчителів мають посилити методичний супровід онлайн-заходів з підвищення кваліфікації вчителів, зокрема щодо використання ІКТ та проведення дистанційного навчання, інформування про нові онлайн можливості для вчителів, консультування їх щодо здійснення дистанційного навчання. Необхідно створити «гарячі лінії» для консультування вчителів з питань використання ІКТ та вирішення проблем у цій сфері тому, що у штатному розкладі ЗЗСО немає посади з надання технічної підтримки дистанційного навчання. Особлива увага у цих закладах має бути приділена розвитку цифрової компетентності вчителів. У системі післядипломної освіти та підготовки вчителів варто створити та впровадити у кожному регіоні **термінові короткотривалі курси з питань використання онлайн інструментів** для здійснення дистанційного навчання (на базі закладів ППО та інших установ, що проводять підвищення кваліфікації вчителів) та з питань **розвитку цифрової компетентності** відповідно до Рамки цифрової компетентності для вчителів (DigCompEdu). **Найбільш ефективними** формами професійного розвитку педагогічні працівники вказали **вебінари, онлайн курси та майстер класи, онлайн конференції, онлайн семінари та проекти** – це потрібно взяти до уваги.
- **Інші зацікавлені сторони**, зокрема організації громадянського суспільства покликані підтримати онлайн навчання в умовах карантину, здійснювати моніторинг та оцінювання рівня доступу до освітніх послуг та процесу дотримання прав учнів на освіту в умовах війни. Роль **освітнього Омбудсмена** у питаннях дотримання прав учнів на якісну освіту та належних умов праці вчителів, проведення консультацій та розроблення планів моніторингу дотримання таких прав є важливою складовою вирішення існуючих питань.

До важливих **заходів**, які мають бути запроваджені слід віднести такі:

- вдосконалення та оновлення методик онлайн навчання з учнями, зокрема вдосконалення таких освітніх онлайн-ресурсів, як ВШО;
- збалансування навантаження та створення умов для вчителів, забезпечення доступом до інтернету та комп'ютерного обладнання для здійснення дистанційного навчання;
- розроблення чітких інструкцій для всіх категорій вчителів, практичних психологів, соціальних педагогів, асистентів вчителів, керівників шкіл щодо використання онлайн засобів для проведення дистанційного навчання та налагодження каналів комунікації з закладами освіти, учнями та батьками, зокрема для психосоціальної підтримки їхньої стресостійкості;

- запровадження системи консультування вчителів онлайн в умовах війни з питань використання ІКТ та проведення дистанційного навчання у кожному закладі ППО. Таке консультування потрібно організувати й для батьків на рівні ЗЗСО;
- розширення можливостей для обміну досвідом між вчителями щодо здійснення онлайн навчання (на базі закладів ППО, професійних спільнот, ЗЗСО);
- розроблення та впровадження інноваційних онлайн-методик для навчання учнів, що доводять свою практичність та ефективність в умовах війни;
- впровадження інноваційних технологічних рішень для здійснення дистанційного навчання вчителями, залучення до цього приватного сектору та сферу бізнесу;
- здійснення постійного онлайн моніторингу проблем і потреб вчителів щодо здійснення дистанційного навчання та підвищення кваліфікації з цього питання з метою швидкого на них реагування в умовах карантину;
- запровадження інформаційних компаній з питань підтримки шкіл, вчителів та учнів у здійсненні дистанційного навчання та подолання цифрових втрат;
- підтримка громадських ініціатив, спрямованих на подолання викликів, що постали перед школами та вчителями у організації дистанційного навчання;
- запровадження інструменту самооцінювання цифрової компетентності вчителів на основі Рамки цифрової компетентності для громадян (DigComp 2.0 та 2.1) та Рамки цифрової компетентності для освітян (DigCompEdu), що дозволить створити відповідні програми для підвищення кваліфікації вчителів.

Стосовно **підтримки стресостійкості вчителів та учнів** в період війни варто звернути увагу на ініціативи, що запроваджують міжнародні та громадські організації (це питання залишається недостатньо вирішеним і потребує подальшої підтримки з боку держави). Зокрема, слід звернути увагу на ініціативи ЮНІСЕФ, проєкт «Фінська підтримка реформи української школи (Навчаємося разом)», методичні матеріали Центру психічного здоров'я Національного університету «Києво-Могилянська академія» та ін. Всі вони спрямовані на підвищення кваліфікації вчителів з питань надання психосоціальної підтримки дітям під час військових дій. Важливо під час підвищення кваліфікації враховувати актуальні запити з боку вчителів, про які свідчать результати проведеного опитування. Варто приділити увагу впровадженню алгоритму перенаправлення, коли вчитель скеровує травмовану дитину для отримання психологічної допомоги до практичного психолога, а той вже приймає рішення

щодо потреби в отриманні допомоги вузькопрофільного спеціаліста, наприклад, психотерапевта або психіатра. Тут варто звернути увагу на досвід зарубіжних країн (Ізраїль, Польща та ін.) щодо роботи з наслідками травми при роботі з дітьми та дорослими.

Особливо важливим є постійне оновлення спектру навчально-методичних ресурсів для вчителів, підвищення їх кваліфікації у використанні цифрових засобів навчання.

Виявлення думки вчителів, визначення їхнього рівня цифрової компетентності та цифрової готовності має стати стратегічним завданням нової української школи. Тому постійне проведення опитувань вчителів, звернення до їхнього досвіду використання ІКТ, запровадження інновацій, що сприяють ефективній організації освітнього процесу у ЗЗСО має здійснюватися послідовно та стати частиною моніторингу якості освіти в цілому.

Викладені загальні висновки та рекомендації є баченням авторів, що базується на опитуванні громадської думки педагогічної спільноти. Автори вбачають важливим продовження подібних досліджень, результати яких можуть бути корисними для прийняття управлінських рішень на різних рівнях.

Аналітичні матеріали опрацьовано й підготовлено в рамках НД «Методика моніторингових досліджень ефективності інформаційно-цифрового середовища закладів загальної середньої освіти у контексті євроінтеграції України» (реєстраційний №0123U100497), що здійснюється в Інституті цифровізації освіти НАПН України.

Укладачі та автори аналітичних матеріалів – Овчарук О. В., д.пед.н., проф. (керівник науково-дослідної роботи); Іванюк І. В., к.пед.н., ст.досл.; Гриценчук О. О., к.пед.н., ст.досл.; Малицька І. Д.; Кравчина О. Є.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. 2021 – Прес-реліз – Дослідження психологічного стану населення в умовах повномасштабної війни. (13 вересня 2022)
<https://ispp.org.ua/2022/09/13/doslidzhennya-psichologichnogo-stanu-naselennya-v-umovakh-povnomasshtabnoii-vijni/>
2. Аналітична довідка щодо питань організації навчання у закладах фахової передвищої освіти у 2021/2022 навчальному році в умовах воєнного стану (за результатами онлайн-анкетування адміністрації закладів освіти). Державна служба якості освіти. Analitika_FPO_11.05.pdf
3. Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році. (2023) Державна служба якості освіти,
<https://sqe.gov.ua/diyalnist/monitoringovi-doslidzhennya/opituvannya-doslidzhennya-vivchennya-za-2023/>
4. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 32, ст.412. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
5. ЗВІТ за результатами опитування учасників освітнього процесу (батьків учнів/учениць та вчителів) щодо організації освітнього процесу в новому 2022/2023 навчальному році. Державна служба якості освіти, Zvit_SQEuа_Opituвання_onlain-oflain_2022-2023_navchalniy_rik.pdf
6. Іванюк І. В., Овчарук О. В. Результати онлайн опитування «Потреби учителів у підвищенні фахового рівня з питань використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2020. Том 2. №1. DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-1>.
7. Лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 13.03.2023 № 21/08-343, https://drive.google.com/file/d/1zdTiCxu3yeR-P30eXRxi4b2pWrfeuR9/view?usp=share_link
8. Міністерство освіти і науки України. Оцінювання потреб України у сфері освіти (6 травня – 24 червня 2022),
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/07/Pids.zvit.Otsin.potreb.Ukr.u.sfe ri.osvity-UK-6.05-24.06.22.pdf>
9. Овчарук О. В., Іванюк І. В., Результати онлайн-опитування «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах карантину: січень-лютий 2022» аналітичний звіт. Київ :ІЦО НАПН України. 2022. 53 с.
<https://lib.iitta.gov.ua/730808/>
10. Онлайн-анкета «Готовність та потреби вчителів щодо використання ІКТ в умовах карантину. URL : 2021»
https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScPThegmyRLU0sSWb_XpzCzMZxFfdgacV-gVPzuVOEWh9X3yw/closedform
11. Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»(Наказ МОН № 563 від 15.05.2023 року) https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/89142/
12. Разом у класі. Діти з України у польських школах: Потенціали та виклики у розбудові полікультурної школи в контексті війни. Думка вчителів: Звіт про дослідження/Фонд «Школа з класом»(Польща)/Національна академія педагогічних наук(Київ).– Педагогічна думка: Київ, 2023–63с., <https://lib.iitta.gov.ua/735459/>
13. Рекомендації щодо забезпечення якості дошкільної освіти України в умовах карантину. УІРО, 2021.,
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/02/08/rekomendatsiyi-shchodo->

zabezpechennya-yakosti-doshkilnoyi-osvity-ukrayiny-v-umovakh-karantynu.pdf. - дата звернення 18.03.2022

14. Цифрова компетентність вчителя: інструмент самооцінювання та особливості використання: методичні рекомендації: [В.Ю.Биков, О.О.Гриценчук, О.А.Дубовик, Ю.І.Завалевський, І.В.Іванюк, О.Є.Кравчина, О.В.Овчарук,]. – К. : ІЦО НАПН України – 2022. – (57 с.). <https://lib.iitta.gov.ua/730497/>
15. Чепурко Г., Гладченко Л., 2021, Аналітичний звіт. Дослідження подолання в громадах органами місцевого самоврядування викликів у наданні освітніх послуг, що виникли через COVID-19.
https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/823/Report_Access_to_Education_ukr.pdf
16. Diagnoza potrzeb dzieci i młodzieży uciekających przed wojną w Ukrainie. Perspektywa społeczności ukraińskiej w Polsce. URL: https://biblioteki.org/publikacje/diagnoza-potrzeb-dzieci-i-mlodziezy-uciekajacych-przed-wojna-w-ukrainie-cz-2-perspektywa-spoleczności-ukraińskiej-w-polsce/?fbclid=IwAR0X3S-2SZ1NWX7gNyweNujvqQGB9Tiez-V3PAIBk_ffYeaRBhvMBdOGZi8
17. Ivaniuk I. V., Ovcharuk O. V. Problems and needs of teachers in the organization of distance learning in Ukraine during quarantine caused by COVID-19 pandemic: 2021 research results. Information Technologies and Learning Tools. 2021. № 85(5). P.29–41. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v85i5.4669>
18. Jacek Pyżalski, Agata Łuczyńska, Grzegorz Kata, Piotr Plichta & Wiesław Poleszak. (2022) Research Summary. Together in the Classroom. Children from Ukraine in Polish Schools. Potentials and Challenges in Building a Multicultural School in the Context of the War in Ukraine, According to Teachers. URL: <https://www.szkolazklasa.org.pl/together-in-the-classroom-children-from-ukraine-in-polish-schools-research-report/>
19. Stephanie Carretero, Riina Vuorikari, YvesPunie. DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use.- Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.– 48 p.
20. UNESCO. Ukrainian refugees' pathways to inclusion in education: Insights from host countries. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/ukrainian-refugees-pathways-inclusion-education-insights-host-countries?hub=343>
21. UNICEF. Almost 7 million children in Ukraine at risk as attacks on energy infrastructure cause widespread blackouts and disruption of heating. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/press-releases/almost-7-million-children-ukraine-risk-attacks-energy-infrastructure-cause>
22. World Vision International. 3.6 million Ukrainian children could miss school and many at risk of mental health issues. URL: <https://www.wvi.org/newsroom/ukraine/3.6-million-ukrainian-children-could-miss-school-and-many-risk-mental-health-issues>

ПОДЯКА

Інститут цифровізації освіти НАПН України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» та колектив авторів висловлює щиро подяку всім, хто сприяв проведенню онлайн-опитування освітян у 2023 році «Готовність і потреби вчителів щодо використання цифрових засобів та ІКТ в умовах війни: 2023». Розуміємо, що така робота є особливо важливою та нелегкою в умовах війни в Україні.

Щиро дякуємо всім установам та організаціям за поширення інформації про опитування, розсилку анкети респондентам, розміщення у соціальних мережах та на сторінках установ. Особлива подяка обласним, районним відділам освіти, центрам професійного розвитку та громадським організаціям за поширення анкети серед вчителів закладів загальної середньої освіти та системи ППО, а також серед всіх зацікавлених осіб.

Велика вдячність керівникам закладів освіти та педагогічним працівникам, які взяли участь в опитуванні, відверто та добровільно подали власне бачення на поставлені у опитувальнику запитання.

Особлива вдячність тим організаціям та структурам, що безпосередньо долучились до підтримки онлайн-опитування, обговорення та оприлюднення його результатів:

- Міністерство освіти і науки України, Директорат дошкільної та шкільної освіти;
- Президія Національної академії педагогічних наук України, Відділення загальної середньої освіти і цифровізації освітніх систем;
- Сектор науково-аналітичної обробки і поширення інформації НАПН України;
- Наукова рада з цифровізації освіти і науки НАПН України.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Овчарук Оксана Василівна
Іванюк Ірина Володимирівна
Гриценчук Олена Олександрівна
Малицька Ірина Дмитрівна
Кравчина Оксана Євгенівна

Результати онлайн-опитування

**«ГОТОВНІСТЬ І ПОТРЕБИ ВЧИТЕЛІВ ЩОДО
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЗАСОБІВ ТА ІКТ В
УМОВАХ ВІЙНИ: 2023»**

Аналітичний звіт

Заг.ред:
Овчарук О. В.

ISBN 978-617-8226-09-1 - PDF

Інститут цифровізації освіти
Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, вул. Максима Берлінського, 9
Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія ДК №7216 10 від 17.12.20 р.
електронна пошта (E-mail): iitzn_apn@ukr.net